

קו נטווי 21

ואף על פי כן

כתב עת לספרות ולאמנות
משותף למורים ולסטודנטים
במרכז האקדמי לחינוך וחברה, אורנים

אורנים
ORANIM - أورانيم

קו נטווי 21 כתב עת לספרות ולאמנות משותף למורים ולסטודנטים במרכז האקדמי לחינוך וחברה, אורנים

אורנים
ORANIM

קו נטווי כתב עת לספרות ולאמנות
המרכז האקדמי לחינוך וחברה, אורנים
דואר טבעון 3600600

קו נטוי 21

ואף על פי כן

כתב עת לספרות ולאמנות
משותף למורים ולסטודנטים
במרכז האקדמי לחינוך וחברה, אורנים

גיליון לרגל חגיגות ה־70

תוכן עניינים

7	ואף על פי כן – שבעים שנים לאורנים
8	אני פאיזה חדאד
9	אפריקה בלוז אילת שמיר
12	סטלה מאריס יעקב דורצ'ין
13	ואניטאס דורון וולף
14	Upside Down רחל מנשה דור
15	מסע אדם מירב מסקין סמימי
16	מתרגלים אמפתיה # 2 על2 להקת יסמין גודר
18	חיזיון צהוב איריס סינטרה
19	מכאן ומכאן אמיר ארנון
22	'אל המגדלור': רישומים למרת רמסיי דורית רינגרט
25	המגדלור: מאובייקט מוחשי לאובייקט חלום דנה אמיר
27	עיר נמלים אמיר ארנון
29	מוות בידוד אמיל ספארקל
31	מחשבות אחדות על תרגום שירה ערבית לעברית עידן בריר
34	[בשנה החדשה] סלאח פאיק
36	זיכרון המשבצות דניאל וייסרמן
37	צמיחה אחרונה דניאל וייסרמן
39	[השיר הזה שאת כותבת] אסתר יוסופוב
40	נסגרים-נפתחים טל עוז
41	צ'יפס שידן אגרונוב
42	צלקת רוזאן עוראבי
43	ללא שם עידו אריאל פרידמן אליה
45	למה לא התפטרת: ערכים קווירים באקטיביזם תרבותי בעפולה עוז זלוף
51	חברות מקהילת האמנים של 'תרבות' בעפולה עוז זלוף
52	צוות ה"גטאאוט" מתארגן למסיבה, עפולה עוז זלוף
53	עפולה שקד כהן
55	בתור לחנות הפרחים איריס מירסקי
56	כשראיתי לראשונה את מפלי הניאגרה איריס מירסקי

קו נטוי 21

אלול תשפ"ב

ספטמבר 2022

עורכים: רפי וייכרט, משה ב. יצחקי
אלה קריגר, ליטל שרוני

מערכת: עודד הירש, נעמי דה-מלאך
עידית לבבי-גבאי, יעל גילעת

עיצוב גרפי והפקה: עופרי פורטיס
דפוס: ע.ר. הדפסות בע"מ

בחזית: איריס ברנע, מתוך: **הצבה/Setting**, 2019, וידאו (2:58 דק')

כתובת המערכת

קו נטוי, כתב עת לספרות ולאמנות
המכללה האקדמית לחינוך, אורנים
דואר טבעון 3600600
kavnatuy@gmail.com

דף באתר אורנים

www.ornim.ac.il/sites/heb/about/kav-natui

© כל הזכויות שמורות ליוצרים ולמכללה האקדמית לחינוך, אורנים

103	גופיך נועה לוין חריף
104	מכבש ליטל שרוני
105	[אין לי מה לתת לך עוד] דנה בומץ
106	לימור פיברו עליזה בן עטר
107	העתיד מאחורי עבדאללה אריאמי
108	דבר ומעשה בגן הבוטני בכניסה לסבך אלה ברכה חודפי
109	היכן שאוזל הרחוב מולי פלג
110	דיוקן עצמי אסראא גנאים
111	לא לשימוש מולי פלג
112	רעש אחר רפי וייכרט
113	מלבנים שרף אורנים סופת חול מור רימר
114	אם יחתכו בי, מה יגלו לירון אוהיון
115	[אפשר ללכת לישן כשהמאכלת מעל] אסתר יוספוב
116	וואחקה לירון אוהיון
117	דיוקן ערב יסמין מזאריב
118	שלושת התאומות דרורה דקל
119	הליכה מואייד אֶרְאָוּי
120	ואף על פי כן בחיים ובאמנות רפי וייכרט משוחח עם חברי המערכת משה ב. יצחקי, אלה קריגר ועודד הירש
127	ואף על פי כן בשירת העולם
128	ארבל וכנרת אלי שמיר
129	ממדינה אחת למדינה אחרת אנה בלנדיאנה
130	הבית שלנו סמאח שחאדה
131	אנחנו בוחרים בחופש אווה ליפסקה
132	השמים נפלו עלי רותי הלביץ כהן
133	[עמי העולם] נלי זק"ש
134	הכסא הריק שלומי ללוש
135	יום ראשון שרה קירש
136	"אני אשמה" וְדְמִילָה לְזִיץ'
138	ללא כותרת עדינה קיי
140	חדר אחד לירן רקנטי
142	רשימת קישורים
143	רשימת המשתתפים

57	מחלחלת לעמק נטופה עיינה שני
57	ברכת השמש עיינה שני
58	קשת הילה בן ארי
59	נות (אלת השמים המצרית) הילה הרמלין קוטנר
61	התקווה שלי יעל גלברמן
62	פרפורמנס בתערוכתו של גיל יפמן: טרנס(א)גרסיה
64	אוֹדָה לְאֵלֶזֶן יעל גלברמן
65	אָנָּא הוֹן מריה סאלח מחאמיד
67	פנסים לירון אוהיון
68	מהבית לעבודה ומהעבודה הביתה עודד הירש
69	צימאון גונן נשר
72	המרפא הילה בן ארי
73	אנסמבל רוח אינלוהים שמי הוא 92 שירן אגרנוב
74	[אני אוהב את אלוהים] אבות ישורון
75	מגבת מטבח ושופר לבן עידית לבבי גבאי
76	מתבן 1 – פרוייקט אמנות שיתופי נודד עידית לבבי גבאי
78	עוף־חץ דליה מאירי
79	פְּרֻפְּטוּם מוֹבִילָה רָאדוּ צוּקוּלְסְקוּ
83	התשוקה לעוף ורדה יתום
84	כשדוד פגש את ברוס רוני סומק
85	אף על פי כן. שיר דאדאיסטי רוני סומק
86	הלב והמעייין ליאור וקסלר
87	תחרות אולימפית משה ב. יצחקי
88	סד תותבת מעיין משה
89	יד מכנית מעיין משה
90	מכונה אילנה קוטינוב
92	בארץ זרה אילנה קוטינוב
93	ללא כותרת מיקי צדיק
94	חוב לבדו יערה בש
95	הפרייה לי צבר
96	חי-זר. שקד כהן
98	אֶבְנִים יערה בש
99	ללא כותרת ירדן אלגרבל
100	[שיבוא הלילה] דנה בומץ
101	פאטמה פאטמה אבו־רומי
102	פאטמה פאטמה אבו־רומי

ואף על פי כן – שבעים שנים לאורנים

גיליון זה נועד לברך את אורנים ואנשיה בהווה ובעבר לרגל חגיגות השבעים שלה. שמו של הגיליון מעיד אולי יותר מכל על הנסיבות, התנאים והאירועים שבהם מתקיימות החגיגות באיחור של יותר משנה, ובתוכן צאתו לאור של קו נטוי. מגפת הקורונה נמשכת כבר שנתיים, מטלטלת ומשנה את העולם ואת ההתנהלות שבו, והשפעותיה ניכרות בכל מעשי האדם ומחשבותיו. אנחנו, האמונים על מעגלי החינוך, ההוראה, החקר והיצירה, חשים את הטלטלה בצורת הלמידה, בטיב הדיאלוג והמפגש האנושי המשתנים ללא הכר. קו נטוי מראשיתו כיוון למתוח קו שיהיה נטוי לעבר האנשים, ויחבר בין הלבבות, בין העבר להווה ומכאן לעבר החזון והעתיד. במציאות רוויית אתגרים, ספקות וסימני שאלה החלטנו שהגיליון החגיגי הזה יבטא את ה"אף על פי כן...", בין אם זה המהדהד את קריאתו של גילאלו גליליי, "... נוע תנוע", ובין אם זה המהדהד את אמירתו של יוסף חיים ברנר, שחייב את המשך החיים, ההווה והיצירה בתוך מציאות של משבר וייאוש.

לנגד עינינו עמד האתגר שביצירת תנועה בתוך חוברת נייחת. אין זה מקרי שבתקופה של הגבלות תנועה ובידודים, מדידת מרחקים בין אנשים, איסורי התקהלות, ועטיית מסיכות, נשלחו אלינו מחוות אמנותיות של תנועה וקיפאון, גילוי וכיסוי, קירבה וריחוק, מפגש ונתק, פרישה ומחיקה, מרד והשתקה. אם כן, "נוע תנוע" מעלה על הדעת גם את מערכת היחסים שנוצרת בין הגופים הנעים. התנועה של כדור הארץ סביב השמש היא תנועה בחלל אשר גילוייה הוביל לשינוי תודעתי בקרב המין האנושי. בגיליון זה הצענו הקבלה בין מערכת השמש ובין המפה החברתית-תרבותית בישראל. שאלנו מי חג סביב מי, למי יש משקל רב יותר? והאם האבחנות בין מרכז ופריפריה עדיין רלבנטיות? ואיפה נמצאים ה"כוכבים"?

פנינו לסטודנטים ולאנשי סגל, ליוצרים ידועים ומוכרים במכללה, בארץ ובעולם וכן לאלה המביאים ביכורי יצירה, שייטנו ביטוי אמנותי, בשיר, בסיפור ובאמנויות החזותיות ל"אף על פי כן" שלהם. קיבלנו ביטויים יצירתיים בתוך מציאות כאוטית, עולם משתנה ובלתי יציב, בין אם שמו קורונה, פלישת הצבא הרוסי לאוקראינה, או ליום-יום הרוחש בגבולות הארץ וכמובן במעגלי קיום קרובים ואינטימיים יותר – חברה, משפחה, זוגיות, בדידות, אהבה וכיו"ב. רצינו שהגיליון הזה יגשר על פני תהומות, בין שפות, תרבויות ודתות. עוד ביקשנו ש"האף על פי כן" יהיה בחלקו דו-לשוני, עברי וערבי. לא את כל משאלותינו הגשמנו, ואף על פי כן הגיליון הזה נותן ביטוי מגוון ועשיר לרחשי הזמן והמקום, לספקות, לאהבות לכאבים ולרוח האדם וליצירתו הנעה וחותרת אל גבולות האפשר, כאן ועכשיו אבל גם מעל הזמן ומעבר למקום. גיליון זה מוקדש באהבה לכל החולמים והעושים, מורים, חוקרים, מחנכים ויוצרים למן המייסדים ועד עצם היום הזה.

שלכם,

מערכת קו נטוי

אילת שמיר

אפריקה בלוז*

המשרת, מאמו תִּקְלֵה-מְרִים, הוא שראה אותו אחרון. ולא בתוך כתם דם גדול, כי לא כתם דם הוא שנותר שם במרכזו של הכר הרחב, שמוקם בדייקנות מעל לפנים הסחופים ומעל לארובות העיניים הקודרות שראו בחייהן הרבה יותר מכפי שיחלו אי-פעם לראות, ומעל לאישונים החשדניים שנצצו פתאום להרף עין בעלטת החדר הסמיכה כמו שני פנסי כיס זעירים, לא.

אפילו נתו דם לא נותר שם, כי הכול חושב מראש: השעה. האגף. המסדרון. גרם המדרגות. מספר הצעדים. הדלת. המנעול הרופף. התנופה, כלפי פנים. בקבוקון האֶתֶר. סמרטוט הבד. מידת הנדיפות. המשקל המגוחך (חמישים ואחד קילוגרם), שדרש לא יותר לא פחות. העובדה שמעולם לא השתכר או שתה. שהתייחס אל השינה כמו אל טרדה הכרחית, גוזלת זמן. שהתעורר בקלות, מכל רחש. בחמש. בארבע. לעתים אפילו בשלוש. קצר-רוח. חשדן. לא מרוצה מכך שנרדם. ובכל זאת נרדם. עם הנחירה הקבועה, הקצובה, החוזרת. ועם חרחורי ההשתנקות. ועם בלוטת הערמונית הלוחצת. ועם היקיצות הלא צפויות. ועם הביעותים והקימות החטופות. שאחריהן נקצבו הרעידות בגוף וגבר הלחץ על השלפוחית. עד שהסתובב על צדו במיטה. ושוב הסתובב. אבל לא ממש קם. כי ההשתנה כבר החלה. אטית. בזרזף הולך ומתגבר. אל בקבוק הפלסטיק. שאת תכולתו הזרחנית נאלץ מאמו לבחון בכל יום, בעיקר בבוקר, להריח לפני שרוקן. ושגם באותו לילה, מבעוד מועד, כבר נתלה שם לצד המיטה. כן, הכול (כמעט) חושב מראש: ההמתנה המהושה. הדריכות. פרק הזמן המדויק לנסיגה. להתמקמות החוזרת. לרכינה בלא שיהוי, בדייקנות. לאחיזה בכף, למיקומו. להנחה, למעיכה. ללחיצה, בעיקר הלחיצה. הכול. אבל לא המערבולת. לא ההתענגות לא השיכרון לא ההתעלות לא האקסטזה. ולא החלחלה. גם לא ההזדקרות הלא-צפויה. הו לא. דווקא היא. לא. וזרימת הדם. והלחץ. והפורקן. מין פליטה לא-רצונית. קלה שבקלות אמנם, אבל אחריה מין לאות. ומין אפיסת כוחות משונה. ומיד אחריה, ההתעשתות. ההיחלצות המהירה. הנסיגה. המנוסה.

החפצים הם שמילאו את המחשבה, לא הוא: הפעמון הקטן, למשל. זה שהוצב על שולחן הצד הנמוך שלצד המיטה, שכיפת הכסף שלו מורקה שוב ושוב כדי שלא יועם, אחרי שנלחץ בכל בוקר כיוון שלצליליו ניתן האות להדליק מיד את כל האורות, בכל החדרים, בכל המסדרונות. ניתוק מהיר, באבחה, הוא דורש, הפעמון המעצבן הזה. או לולו, למשל. דווקא הוא. לולו הקטן. מגזע צ'ין, לולו השישי, שאחד מאבות-אבותיו היפנים ליווה את הקיסר במסעות גלותו (ב-36' עגן לולו השני יחד עם הפמליה המלכותית בנמל חיפה, ומשם, אחר כבוד, היטלטל בקרון הרכבת המשקשקש עד לסוויטה המלכותית במלון המלך דוד), לולו

פאיזה חדאד

אני, 2021

אקריליק על קרטון, 139x38 ס"מ

הקטן הזה, המפונק, הצווחני, הנאמן ללא סייג, טרד את המחשבה לא פחות. היצור היחידי שניתנה לו רשות להתכרבל במיטתו העצומה של הקיסר עם גילופי עץ האגוז, בין קפלולי המשי של הסדינים והשמיכות, שנהג תמיד לשבת על ברכיו בשעת טקסים ואכל מפלי כסף מוברש, ולעתים קרובות מדי ירד והסתובב חופשי והשתין על נעלי הנכבדים, שלא הנידו עפעף ולא פצו פה, גם כשחשו את הרטיבות המלוכה מפעפעת מבעד לעור הגפה, גם אחרי שנוגבה בידי אחד המשרתים במטלית סאטן, לא פחות. ישיבת מטה לילית, ארוכה, סודית, מורטת עצבים, נדרשת לסוגיה ששמה "לולו", ובסופה, אחרי שנבחנות בכובד ראש כמה וכמה שיטות, מועלית הסברה כי קרוב לוודאי שמכה אחת לא תספיק, ולכן יידרשו שתי אבחות. אלא שההתמקדות במסלולה המורכב של יחידה קרבית מאומנת בפסיעות חתול גמישות, מדלת הג'יפ שנסע באורות כבויים והודמם במרחק שני רחובות, דרך חללי מסדרונות הארמון הריקים, במעלה המדרגות החלקות, ועד לפתח החדר הנכון, עד למיטה עצמה, התגלתה כקשה. ונדרש מאמץ גדול יותר משנדמה לפני כן. כי בחשכת החדר המוגף נראה תחילה רק הגוש השכוב בעלטה, זה ששכב עם הפנים אליהם, ממש במרכז המיטה. ולקח עוד זמן עד שנפרמה מעט העלטה ומתוכה נגלה גם הזקן האפור־ברזלי, שהזדקק מעט מעל לשמיכה באותה תנועה יהירה שבה נהג לברך את משלחות הקצינים שבאו לבקרו, סוקר אותם אחד־אחד, בלי חיפזון, בחשדנות קודרת, בשפתיים קפוצות, בלי לשנות את ארשת פניו, עם נייע הזקן המזערי, שכיסה תמיד את מחצית פניו ואת כל מה שסירב לגלות. ונדרשה לכן התעשתות מהירה. והשפחת העלבונות. ובעיקר ריכוז. ריכוז עצום, מתיש, למקד את כל המבטים לא בו, וגם לא בגוש הפרווה של לולו, אלא בכר עצמו. בכר האורתופדי הדחוס, הגדול, זה שהוטס במיוחד מגרמניה ושעדיין תמך בעורפו, מגביה את אוזניו הישישות, הכרויות תמיד להלשנות על מתנגדים, ועל קושרי קשרים מסוכנים, ועל מהלכי שחמט פוליטיים, ועל התלוצצויות חשאיות. כי אוזניים לכותל, לכל כותל. ומה שמתרחש בלילה חשוב עשרות מונים ממה שמתרחש באור יום.

הכר. הכר המסוים הזה. רק בו התמקדו. רק עליו פנטזו במחשפים לילות שלמים, בשתיקה גמורה (לא פחות מהסינים, גם האתיופים ידעו לשתוק). וגם באותו לילה, בעלטת החדר המוגף, רק הוא היה לנגד עיניהם. רק הוא. כי רגע לפני שנשלף עוד היה למראשותיו, ומיד אחר־כך, מבעד לסמרטוט הבד המקופל, ומבעד לאדי האַתֶר שפעפעו במהירות אל מוחו, הוא נהפך פתאום לעב שקט רוגע, חגיגי, נוגע־לא־נוגע, סמוך מאוד אבל מבטיח ששום קול לא יישמע.

ואכן שום קול לא נשמע. מלבד תזוזת הגוף. שאחריה החלה מין תנודה קלה מתחת לשמיכות, ורחישת סדינים, אוושה או נייע, כמעט בלתי מוחש. עד שהחלו הפרכוסים: פרכוס הזעזוע, ופרכוס ההלם, ופרכוס העלבון, ופרכוס ההשתנקות, ופרכוס ההתנגדות, ופרכוס השרירים. ופרכוס הברכיים הנוקשות. ופרכוס השוקיים. והירכיים. שטולטלו מעט מצד לצד כמו שני קביים נוקשים. ופרכוס החזה השדוף. ופרכוס העצבים הצוננים. הרדומים עדיין. כשהגוף הקיסרי הישיש, הכמוש, החמים משינה, התחיל פתאום להיאבק.

כמו חיה. במין זעם נפתע, מריה, נואש, הוא נאבק. כמו חיה פצועה. שורט ומגשש בכף ידו אחר הפעמון החשמלי (שנוטרל). ואחר לולו הקטן (שנוטרל גם הוא). נועץ את ציפורניו באוויר המתפורר, ואחר־כך בבשר הכר האורתופדי הרחב, העבה, שנלחץ עכשיו בכוח אל פניו. שורט כמו חיה ומנסה לבלום. להדוף. להילחם. אבל לשווא. לשווא.

כי זוג ידיים חסון אחד כבר ריתק בלא קושי את הגוף הגרום, שלא היה גדול הרבה מגופו של ילד, וזוג ידיים נוסף התמקם במדויק מעל למצח השחום ומעל לאף הישר המחוטב ומעל לפה הפעור המחחרר את חרחוריו האחרונים ומעל לאישונים הרושפים, שהבליחו להרף עין בנצנוץ מהיר ובמין חגיגות מופרעת, כמו בחלום בלהות, מתוך העלטה.

אלא שאז באה המעיכה.

הסופית. המוחלטת. ואחריה באו הרמיסה. והדחיסה.

והמעיכה. והלחיצה. הרמיסה. והדחיסה.

שנמשכה עוד פרק זמן – לעזאזל – הרבה יותר מכפי שחושב בתחילה. כי נדרשה עוד מעיכה אחת חזקה בשתי הידיים ובכל הכוח. עד שדעכו אט־אט תחתיה כל שרידי הגעיות. וכל הפרפורים. וכל חרחורי הייאוש.

וגווע גם בדל הזעקה.

כן. הם למדו לעשות עבודה נקייה, הקצינים המורדים.

כל אותו הלילה נבחו הכלבים בערפל. כלבים גזעיים. כלבים פראיים. כלבים חולים. כלבים מצורעים. כלבים אחוזי קדחת. ג'יפים צבאיים דהרו ברחובות נגד כיוון התנועה. נכנסו בפראות לעיקולים החדים. חדרו לסמטאות המוזנחות. האירו שלוליות. קירות. חלונות מוגפים. דלתות. שלדי בתים. ובניינים. ערמות חצץ. ואבנים. סרקו פינות. שקעו בבוץ הדביק. בלשו. וחרחו. חיפשו כלי נשק. עלונים. תומכי משטר ישנים. בלי כתובת מוגדרת. בלי פנים מדי פעם נשמעו במכשירי הקשר רחשים צרודים. ציוצים. קריאות עצבניות. פקודות. עוד ג'יפ עבר. האט. נעצר. הכלבים נבחו, צרודים.

מתוך קיטונו הצדדי, בקומה העליונה, הוא שמע את כל זה, מאמו תַקְלֵה־מְרִים, וגם את הד הנביחות. לרגע הקיץ. התעורה. התיישב במיטתו. היה רחש משונה במסדרון. ושוב ראשו נשמט. נרדם. אחר־כך נשמעו במרחק כמה יריות בודדות. הערפל נהיה דליל. אורות ראשונים נדלקו בעשב הרמוס. גשם דק החל לרדת. שקט מוזר ירד על הגבעות של אדיס.

* פרק מרומן בכתובים שיראה אור בהוצאת עם עובד

דורון וולף
ואניטאס, 2018
 שמן על בד, 120x55 ס"מ

יעקב דורצ'ין
סטלה מאריס, 2016
 ברזל, 180x370x210 ס"מ

מירב מסקין סמימי

מסע

ואז לפתע התחלתי לחשב
שכל המסע הזה הוא לכבודי. כאלו
מישהו חלל והתחלתי לרקוד

אדם

אדם אומרים עליו משכמו ומעלה
בזמן שפוגיש שכל עצמיותו מתפוגגת מטה
דבר לא נשאר למעלה מלבד
רוח המחפשת אדם

רחל מנשה דור
מתוך: **Upside Down**, 2020
וידאו (23 דק')
(צילום ועריכה: יוליה ברזנינה)

אמיר ארנון

מכאן ומכאן

מין שיגעון כזה... באמצע הדרך, על הכביש המהיר, זה מכה בך. פתאום העונג החרדי הזה – רצף של אסוציאציות שמשתרשות אחת מתוך השנייה בקצב חשמל – בא ומספר לך משהו. משום מה זה מזכיר לך משק כנפיים, כמו להקה של מגלנים שחולפת מעל ראשך, ביעף מהיר, בזמן שאתה עומד בדשא בין הברכות לעץ התות. וווווש, קול מרפרף ומוחשי כאחד, והתבדרות עדינה ביותר בשערות העורף. עכשיו לך תתפוס את זה.

אתה מחפש מקום לעצור בצד. לכתוב את זה איכשהו, אבל לעזאזל כביש מהיר, אז אתה מנסה למסגר את זה בראש וזה כל הזמן זו ובורח. נוקט שיטות שמומצאות תוך כדי השרשור – לשים לך נקודות ציון * כוכבית מה בהתחלה, כוכבית מה בסוף * ואיך זה מתגלגל מזה לזה. בסוף אתה עוצר בתחנת אוטובוס בגשר של אולגה, ליד תחנת דלק, ושולף בבהילות את הבלוק הצהוב מהתיק, עט אחד נופל מתחת הכיסא שליך, אבל יש עוד אחד, ואתה מתחיל לכתוב את זה לעצמך בראשי פרקים. בראש הפרק הרביעי או החמישי העט דומם. פשוט לא רוצה יותר ללכת. סרבן גיוס, פורש באמצע מסע כומתה. לא רוצה.

אתה אפילו לא יודע בדיוק מה קרה ומסתכל לצדדים, כאילו שם קורה משהו, או שזה בא משם, ועולות לך מחשבות לא קשורות על הסיבה שבגללה אתה עכשיו בכיוון דרום, למרכז, ואתה מנער את הראש, כי לא לשים כך נתכנסנו, ומביט שוב בדף הצהוב. וכמה שהוא זה.

ואז אתה מתחיל לקלל אותו. בקול רם. קורא לו בשמות שאפילו לאנשים אתה לא מעז, אפילו לעצמך לא, ובא לך לקמט אותו ולמעוך אותו עד שִׁצא ממנו פצפוצים ולהעיף אותו קיבינימאט מהחלון. אבל קצת חבל, בכל זאת יש שם התחלה של משהו, ובתוך כל ההתלבטות המכוערת הזו – אם להעיף, נונשלנט כמו בסרטים, או לשמוח, למען עתיד ילדינו – אם להעיף או לשמוח, להעיף או לשמוח, פתאום כל הראש שלך מתרוקן בבת אחת מהכול, כאילו משהו פתח את הגומי של הכיור והמים נשאבו פנימה ושומעים את האוושה הזו של השלוק האחרון של הכיור, ונשארות שם רק שתי מילים, ששבות וחוזרות ללא הרף, שבות וחוזרות ומכסות את כל הדף – מה טעם.

ואתה בכלל לא מבין מאיפה צץ הניסוח הספרותי, המליצי הזה שבטח כבר שמונים שנה לפחות אף אחד לא מדבר אותו פה, אפילו לא כותב, ואתה תקוע. ובא לך לבכות, אבל אתה יודע שאין סיכוי כי אתה מרוקן כמו מזוודה ויבש כמו, יבש כמו לא יודע מה. ובא לך לצרוח, אבל אין סיכוי כי אתה באמצע תחנת אוטובוס באולגה ויש מאחוריך חייל שמחכה לאוטובוס בדרך הביתה, אתה מקנא בו, שיש לו למה לחכות.

איריס סינטרה

חיזיון צהוב, 2020

טכניקה מעורבת, בד, עץ וצבעי שמן, 30x40 ס"מ

(צילום: אברהם חי)

אחד אחד הם נאספים סביבך, מרחוק ומקרוב, וסוגרים מעגל עצום שהולך ונהיה הרמטי בכל רגע. בעיניים אתה מחפש טוב־טוב איך למלט את עצמך, מניין לברוח, ורואה שסגור חזק גם בפניות. בצער עמוק אתה נזכר עכשיו בכל הסיפורים שהתחלת בחיים, כל אלו שלא השכילו לצלוח את תנופת היד של הפסקה הפותחת ונותרו, חיילים אלמוניים, קבורים באיזה בלוק צהוב אחר.

אתה נזכר גם באלו שהנשימה הספיקה לשאת אותם עוד שניים שלושה עמודים קדימה, הגויעה שלהם כאבה יותר. וגם בהוא אתה נזכר, שנולד ויצא לעולם בתרועה רמה וכמו תינוק, בגאווה ובחשש, נשאת אותו לכל המקומות שנשאת, וזו שאמרה לך שזה יופי של דבר, רק על הסוף כדאי לחשוב מחדש, שמהו לא נסגר שם כמו שצריך, בסוף. למה לא חזרתי אף פעם לסוף הזה, אתה חושב עכשיו לעצמך, ויבש לך בגרון. כל בית הקברות הזה של הרעיונות המוצלחים, ובא לך להרביץ עכשיו למישהו, אבל רק אתה שם, ומה.

וכואב לך על כל השפע של החלב הזה שאתה מייצר, וזה שאף אחד לא בא לשתות לך מהעטיניים. כואב לך בעטיניים. אפילו לא בא לך עכשיו לתרץ איכשהו את כל הקושיה הזו. לא עוד רעיונות, לא עוד. וצבא עצום של פסקאות פותחות וחצאי מהלכים, הבנות של רגע והכרות של זמן מתקבץ לפתחך עכשיו, בא לבקש את הלחם שלו ואתה לא יודע מה להסביר להמונים, רק מנסה לסגור את השער וצפוף, צפוף מאוד.

ואין לך כוח עוד להגיע לקפה אצל אבא שלך ולשמוע ממנו, שוב, על החדש של אשכול נבו, וכמה זה מעניין, ושהוא דרך אגב הכיר את ההורים שלו באוניברסיטה, ולמה שלא תנסה פעם לשלוח, בסך הכול כבר יש לך כל מיני. ולהסביר לו בפעם המי יודע כמה שלא מעניין אותך אשכול נבו ויש לך את הדרך שלך. יש לך?

יחד הם שואגים כולם, מחוץ לשערים הסכורים למחצה, באמת יש לך? ושוב כל החצאים והשלישיים והשלישונים האלו שבאים עליך, זה רק הולך ומתגבר וגולש לעבודות שלא סיימת ומערכות יחסים ש"הלכו כל כך יפה", ואף אחד לא מבין "איך זה שיום אחד", כאילו זה התפקיד שלך להכין את כל הסביבה. ובחורה אחת יפהפייה, עם בור של צער בתוך העיניים, שהסתכלה עליך והסתכלת עליה וידעת שאתה צריך לגשת. ולא יכולת. לא הצלחת לגשת.

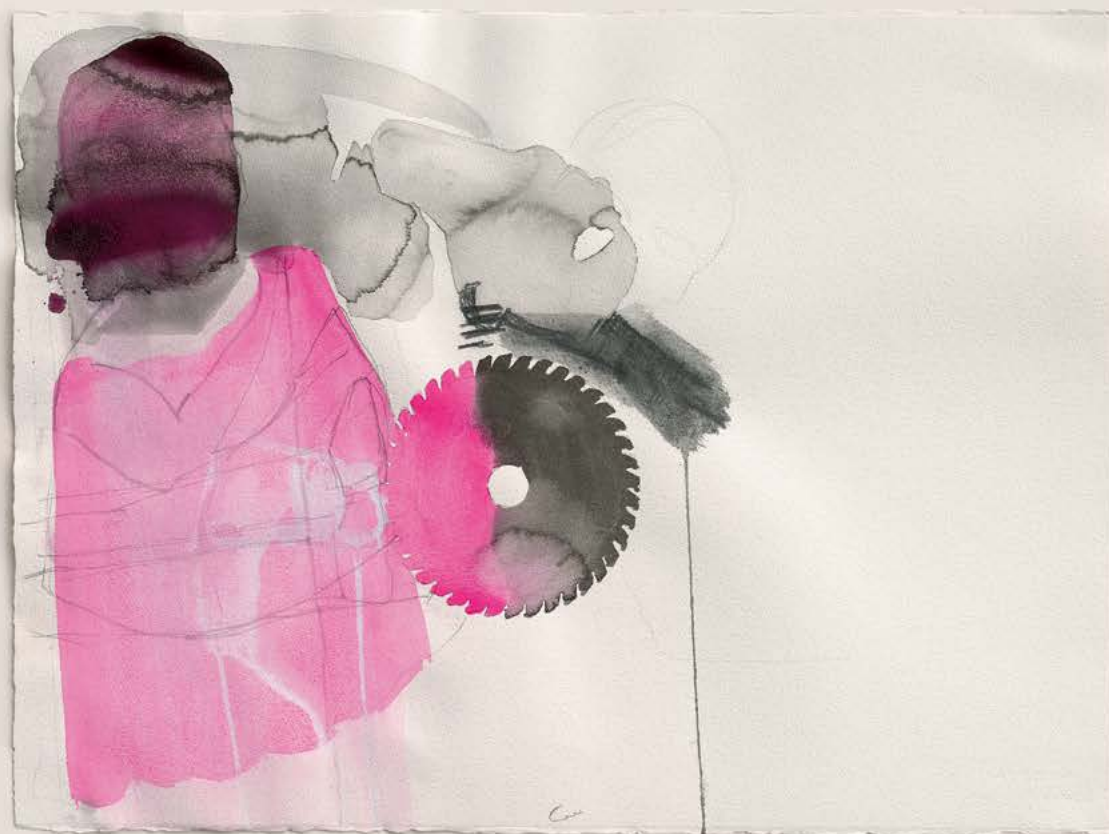
מלא קריירות שכמעט היו לך, וכל הדברים האלה שפתאום הבנת ואחר כך הם כבר לא היו. וגם הבדיחה הזו שהמצאת יום אחד וחבר שלך צחק נורא, נו מה חשבת, שתהיה דידי מנוסי? וימים שנוזלים ותנועה של צמרות ואינסוף חיים שיכולת לחיות בחיים האלה, עד שבא לך להניח את הראש העייף שלך, בתוך החוזה העצום של איזו אישה שמעולם לא הייתה אמא שלך ואתה, כמדומה, משעין את הצוואר מעט לאחור, וכבדים־כבדים העפעפיים.

צפירה אדירה בחלון האחורי. מפלצת ירוקה של אגד יושבת לך על הזנב ואתה כבר כמעט נשפכת. אז הנה אתה מחשק מרפקים ודוחק את עצמך למעלה, בבהלה מרים הנדברקס וגולש בחזרה שמאלה, באיתות, אל הכביש המהיר, מיישר את ההגה ומתכווץ כולך שוב, לשמע עוד צפצוף מחדש אוזניים. רכב ספורט בצבעי שמנת, שלא הבחנת בו, חומק סנטימטרים ספורים מצדך השמאלי והמילים המכוערות שמוטחות בך מתא הנהג נמוגות עם העשן העכור של שני אגוזים. סססאמק, אתה מקלל אותו, כי זה קצת יותר מדי עכשיו לקלל את עצמך, אבל הוא כבר לא כאן מזמן. ואתה מביט פעמיים בכל מרָאָה, לוחץ בזהירות על דוושת הגז, ואט־אט משתלב בתנועה. השקט של ההשתלבות, חח... גיחוך כזה, הנה אתה נזכר בדברים – "נתכווצו האגרופים – הוא כותב שם – נהיה שיעמום, שיעמום קשה, שיעמום תוסס, שיעמום ארסי. לא היה מקום להיסתר ממנו".*

סססאמק, אתה שב ומקלל. כמה עברית הייתה לו, לגולה הזה, ומקצת רווחה של השתלבות בתנועה מתגנבת אצלך בפנים, הנה כבר נתניה והתנועה זורמת, ואחר כך, הרי כל זאת קראת לא מזמן, והיטב־היטב קראת את הדברים, עוד מתנגן אצלך, שם בעיר ל' על ספסל בגן הציבורי, וה"אובד עצות" הזה שלו, לעצמו הוא מדבר, רק לעצמו, ובתוך כל החושך הזה, והייאוש, בינות לעלים היבשים, ככה פתאום בוקע ממנו, כמעט כמו בשיר ילדים – "אֵי, טוב! טוב! הוגד! הוגד! הם אינם חודרים לכל מעמקי, אבל אני הגדתי; יש דברים שהגדתי ראשון, עוד לפני כמה שנים, והדברים נתקיימו, וגם זה אינם יודעים הם, אבל אני הגדתי!"*

שלום שלום, אתה מנפנף לכפר שמריהו, גם אני הגדתי, ואני בדרך לתל־אביב עכשיו, תִּי־חִי שיגעון שכזה... ואין נחת. נחת אין.

* יוסף חיים ברנר, מכאן ומכאן

דורית רינגרט
'אל המגדלור': רישומים למרת רמסיי, 2014-2015
סדרת רישומים, דיו עפרון וצבעי מים על נייר, 56x76 ס"מ

המגדלור: מאובייקט מוחשי לאובייקט חלום

הספר **אל המגדלור** מאת וירג'יניה וולף הוא כל כולו אלגיה הנפרשת בין הגרב החום והמגדלור, בין נצח חלומו של ילד – לבין החלופיות המערערת, הבלתי נסלחת, של תנאי המציאות הקמים כנגד הנצח הזה. אבל יש בספר הזה יותר ממגדלור אחד. ישנו, כמובן, המגדלור הקונקרטי שאליו מבקש ג'יימס הקטן להפליג. אך לאורך הפרקים השונים, אני מבקשת להציע, גם מרת ראמזי מוצבת כמגדלור עבור הדמויות האחרות. מבטי כולם מופנים אליה, מבקשים את אישורה, את תשומת ליבה, את התפעלותה. "היא הטילה בכולם כישוף באמצעות משאלותיה הפשוטות כל כך, הישירות כל כך", אומרת עליה לילי בריסקו (עמ' 110-111). "היא ורק היא דיברה אמת. לה ורק לה יכול לומר אותה", אומר ג'יימס לעצמו אחר מותה (עמ' 200). "זאת אמא שלי", חשבה פרו. "כן; שמייטה תביט בה; שפול ריילי ביט בה; זה הדבר כשלעצמו, הרגישה, כאילו יש בעולם רק אדם אחד כזה; אמה" (עמ' 126). בדומה למגדלור, שאלומת האור שלו מכוונת את דרכן של ספינות אבודות – מרת ראמזי, בהזיזה צלחת לכאן או לכאן, בהושיבה אי מי כאן או כאן, בשלחה צמד כזה או אחר למשימה כזו או אחרת – מכוונת, לשיטתה, נפשות תועות, מנהלת את גורלותיהן ביד נעלמה. ומצד שני – היא גם השוליים הגמורים של הגורלות שאותם היא מנהלת. היא מביימת את ההצגה כולה – אך נותרת במידה רבה מאחורי הקלעים. דמותה היא בעת ובעונה אחת, טוב, בדומה למגדלור – חזית ההתרחשות ("ברגע שהלכה החלה מין התפוררות" – נאמר בעמ' 122) אך גם אחורי הקלעים של ההתרחשות הזו, ולא זאת בלבד – אלא שבמקום לנוע בין העמדות האלה (של החזית ואחורי הקלעים) היא מגלמת אותן בזמנית, ומשום כך לעולם אינה מתייצבת, גם לא בתודעת הקורא, במצב צבירה אחד.

בדואליות הזו שלה היא מגלמת את מה שהוא אולי לב ליבה של המלנכוליה של הספר הזה. המלנכוליה הזו איננה קשורה רק להחמצה המובהקת, כלומר לעובדה הגלויה לעין שמרת ראמזי כלואה בתוך נסיבות חייה, שהיא מתהלכת בין גברים כותבים כשהיא עצמה איננה מגיעה לקרוא ולו ספר אחד, שהיא מוצבת בתוך תמונת חייה כמה שמשמר את הרצף ומספק הד – אך קולה כמעט ואינו נשמע כשלעצמו – "אל תקטעי אותי", אומר מרת ראמזי, "אל תאמרי דבר, רק שבי שם" (עמ' 130).

המלנכוליה הזו קשורה בהחמצה שהיא נחלתם של נשים וגברים כאחד – אלא שהנשים מכסות עליה לאורכו של הספר הזה בלידת אינספור ילדים – ואילו הגברים מחפים עליה בחקר שורשים רבועים. זוהי ההחמצה הקשורה אולי יותר מכל בעצם המימוש שכופה המגדלור, כל מגדלור שהוא, כלומר בהחמצה הקשורה בהגבלה שכופים חיי מציאות, מעצם מהותם, על חיי החלום. לא סתם אומרת מרת ראמזי (עמ' 68) על ילדיה שהם "לעולם לא

עיר נמלים

זה לא קרה לו כבר שנים שהוא מרגיש שהוא חי בעיר נמלים, ובפעם האחרונה בעיר נמלים, הוא הבטיח לעצמו שהוא לא יגור עוד בעיר נמלים. והנה, נמלים. טור ארוך של נמלות קציר שחורות במצעדן המסורבל, המגוחך מעט (דמיינו סבלים שחורים בסרטי טרזן עתיקים) משתרך תחת שולחן כתר לבן, שמונח שרירותית במרכז חצר ביתו החדש. חדש לו. הבית ישן מאוד. טיח אפור מתקלף מקירות צהובים של זמן וניקוטין. רק יצא לרגע לבדוק איך מרגישה חצר חדשה, בתחתית המגדל, לפני יום עבודה. כל אחד והדברים שחשובים לו, חשב כשמוזג את הקפה. ואלו תמיד הולכות.

הקרטונים ברובם עוד ארוזים. חלקם בחוץ חלקם בפנים. אף אחד לא ישלם לו יום עבודה בשביל לפרוק אותם, אולי למעט החיים. חיים בלי קסמים, זה מה שהבטיח לעצמו בפעם האחרונה כשהתעורר בצהריים והרגיש שהוא רוצה למות. בלי משפרים, בלי משקרים, בלי משככי כאבים. שעות קבועות. בלי אלכוהול, בלי ממריצים, בלי מורידים. רק חיים. רק חיים. זה נשמע לו כמו מוות.

ככה כבר הרבה שנים. אבל עכשיו כשנהיה כל כך קשה גם עם כל המשככים, חשב שאולי צריך לנסות פטנט אחר. תרופה מחוץ לסל. רק החיים. להיזכר איך זה נראה באורגניל. איכשהו הפטנט הזה תמיד נדמה הרבה יותר מבטיח בלילה, על כוס יין שלישית בשיחת – אנה פנינו – עם העתיד. אבל עכשיו, שבע וחצי בבוקר, שמש טרום אביבית מציצה מעל הגגות המרובעים של קריית שלום, נשאר ביעקד חול במוח וכאבים במפרקים. מביט בקרטונים, מביט בעתיד, מרכין ראש ועוצם עיניים. מיד הוא פוקח אותן בבהילות כדי לא ליפול עמוק מדי לתוך עצמו. הנה שוב הנמלים. סדורות, ישרות, צועדות, גרגרים. מנסה לעקוב בעיניו. להבין לאן הן הולכות, אבל הטור נמשך מעבר לפינת הבניין. לפי איך שהן הולכות יש תכלית. בשבילן. אז מה, זהו? להיות נמלה?

וכל טור הנמלים הזה, וכל טור המחשבות הזה, לא מעורר ולא מעודד ולא שום דבר. רק נמלים וקפה שנגמר, ובדל סיגריה מעוך ויום שצריך להתחיל. מי רוצה יום כזה, הוא נאנח בגרון של זקן, ומרים את הראש לשמים. השמים משיבים שמש בהיה. גון הרקיע חד-ממדי. לאן ממשיכים? שומט שוב צוואר, ושוב עיניים עצומות כנגד שמש של בוקר. עוצם חזק יותר שיבואו צבעים, אבל באה תמונה מלפני שנים. מוזר, הוא חושב אל מול התמונה, שסרט שלם יכול להסתכם כך. אפילו לא ממש סצנה, תמונה.

מאט דילון צעיה, חתיך, נרקוטי עד העצם, יושב בחדר שכור של מוקל שני שקל, בסוף יום עבודה במפעל. רגע אחרי שנדפק חזק וזרק אחריו את כל הכדורים והמזרקים, והמרשמים הגנובים.

יהיו מאושרים עוד כמו עכשיו". הזמן החולף עתיד לגרוע, באופן בלתי נמנע, מן הפוטנציאל השלם, הראשוני. המגדלור לעולם לא יהיה המגדלור הנחלם – משיגיעו אליו.

את זה אנחנו אכן פוגשים בחלקו האחרון של הספר, שבו מתממש המסע המוחמץ אל המגדלור – אלא שהפעם האב, שבעבר מנע אותו, כופה אותו על ג'יימס, בעוד ג'יימס עצמו נענה לו בעל כורחו ונוכח בו באופן קודר ונרגז.

אפשר לומר שהמגדלור מוצב בספר הזה כמה שמאפשר את חיי הנפש בדיוק משום שהוא נותר בגדר משאת נפש – החלום שלא ניתן לממשו אך ינחה מעתה ואילך את כל הבחירות, את כל ההכרעות. עליו להישאר סמל ולא אובייקט קונקרטי. עליו לסמן את הלא מושג – יותר מאשר להיות אובייקט שניתן להשיגו. זה נכון על המגדלור וזה נכון גם על מרת ראמזי עצמה, שבמובנים רבים שואבת את כוחה בדיוק מהיותה לא מושגת, כלומר מן העובדה שהיא מגלמת, בנוכחותה הערה להפליא, לכאורה את עקרון המציאות – אך למעשה את המסתורין המעורער, הבלתי מפוענח, של החלום.

מנקודת המבט הזו, אגב, הטעות הגדולה של מר ראמזי איננה קשורה בכך שהוא כופה את חוקי המציאות ומזג האוויר על דמיונו של הילד. הטעות שלו, או הטעות שהוא מגלם, מעצם מהותו, קשורה בכך שהוא מציב את המגדלור כאובייקט מוחשי – ומסמן את הדרך אליו באופן מוחשי – ובכך גוזל את מעמדו כאובייקט חלום. עצם ההצבה של המגדלור כאובייקט מוחשי (ואת זה עושה מר ראמזי פעמיים: בתחילת הסיפור כשהוא אומר שלא יוכלו להגיע אליו, ובסוף הסיפור כשהוא כופה עליהם להגיע אליו) – עצם ההצבה של המגדלור כאובייקט מוחשי היא מתקפה על חיי הנפש, או על חיי הדמיון.

אולי לכן אחד הרגעים המעניינים בספר הוא הרגע שבו המגדלור עצמו הופך להיות ממושא מבטם של יושבי הבית – למה ששולח קרן אור אל תוך החדרים הריקים, והופך בכך את הבית עצמו מעמדת התצפית למושא ההתבוננות:

"רק קרן אורו של המגדלור נכנסה רגע לחדרים, שלחה את מבטה הפתאומי מעל מיטות וקירות בחשכת החורף, הביטה בשוויון נפש בדרדר ובסנונית, בחולדה ובקש", כתוב בחלקו האחרון של הספר, המחזיר אותנו אל הבית הזה הרבה אחרי מותה של מרת ראמזי ופיזור יושביו לכל קצווי העולם (עמ' 151).

זהו, כך נדמה לי, ההיפוך שהוא לבו של הספר הזה, ואולי לבו של מסע החיים בכלל: המגדלור, כמו כל משאות הנפש וחלומות הילדות שלנו, וגם כמו הדמויות של הורינו, שהם במובנים רבים המגדלורים הראשונים שלנו – איננו נשאר בגדר "יעד" להשגה, בנפש או בגוף: הוא הופך עם השנים ממה שאליו מכוון המבט – למה שממנו, או דרכו, אנחנו לומדים בסופו של דבר להביט בעצמנו.

שופת כוס תה ממים שהתחממו על כירת גז מפויחת, בסוף יום ארוך של קידוח חורים במוטות ברזל. רק חורים, רק ברזל.

יושב עם התה, מדליק רדיו שני כפתורים מפעם, מניח שני מרפקים על שולחן, מביט בחלון. אורות עיר תעשייה מוחשכת, אין בעיר אור אבל יש בעיניו כן. בלי הבחורה ובלי התהילה ובלי הרובין-הודיות של נרקומנים. רק הוא והרדיו וכוס התה, והיום שאסף במפעל. הוא לא מחייך ולא צוחק ולא שר עם הרדיו, אבל הוא חי. לראשונה זה הרבה זמן הוא חי. אין לו אף אחד לספר לו את זה. כל מי שהוא הכיר, כבר יצא מהתמונה, אולי אפילו הוא עצמו לא לגמרי מבין את זה, אבל אי אפשר לטעות. על הבלורית – גל נשבר – הנופלת שלו, אפשר לדמיין עכשיו ערוגה של נבטים.

איך סרט שלם מתמצה לתמונה. אח, איזה דבר זה! הוא שב ופוקח את עיניו. למטה, בשינוי מסלול קל, עקב מעיכת הבדל, ממשיך ומתקדם טור של נמלים. משום מה לא לכל אחת מהן גרגיר, אבל לכל אחת תפקיד. ולרגע הוא יודע, כשהוא חושב עכשיו על הגרגיר שהוא צריך לשאת, רק להמשיך להתנועע.

◀ אמיל ספארקל

מוות, 2020
שמן על בד, 100x100 ס"מ

בידוד, 2020
שמן על בד, 80x80 ס"מ

מחשבות אחדות על תרגום שירה ערבית לעברית

בראשית שנות השבעים של המאה הקודמת שלחה אגודת הסופרים מכתב לראשת הממשלה גולדה מאיר בעקבות מעצרו של המשורר הפלסטיני סמיח אל-קאסם ובו בקשה להסיר את הצנזורה מעל יצירתם של משוררים פלסטינים בישראל ולחדול מהצרת צעדיהם. במכתב כתבו נציגי האגודה "רואים אנו חובה לעמוד על ההבדל המהותי שבין מעשים לבין דברים, בין מידע לבין דעה, בין חומר העוסק במישרין בהעברת ידיעות, בהסתה למרד [...] לבין יצירות ספרות".

מכתב זה נשלח לראשת הממשלה בעקבות שורת דיונים שהתקיימו סביב השאלה האם הגיעה העת להסיר את הצנזורה מיצירתם של משוררים פלסטינים אזרחי ישראל. בדיונים אלה השתתפו ראשת הממשלה, שר המשטרה, נציגי הצבא, השב"כ, המשטרה והיועץ לענייני ערבים של ראשת הממשלה. בשורת מסמכים מרתקים המתעדים את האמור בדיונים אלה, שחשף אדם רז, חוקר בעקבות: המכון לחקר הסכסוך הישראלי-פלסטיני, עולה בבירור עמדת הממסד הישראלי ביחס לשירה הפלסטינית ולפועלם של המשוררים הפלסטינים בישראל. באחד הדיונים שנערך בלשכתו של שר המשטרה שלמה הלל בסוגיית מעצרו של אל-קאסם, נקבע כי משפטו של האחרון יבוטל בכפוף לבקשת האגודה אך השב"כ, שנציגו לא לקח חלק בדיון, התנגד להחלטה משום ש"המשורר הוא אחד מכלי הביטוי של הלאומנות הערבית בישראל". בדיון אחר, התנגד יועץ ראשת הממשלה לענייני ערבים שמואל טולידיאנו לביטול הצנזורה בתואנה ש"אין להרשות לאזרחי ישראל להסית נגד המדינה והצבא. תהיה לכך השלכה שלילית על ערביי ישראל שיראו בכך התרת הרצועה במגזר הערבי".

אלו הן רק דוגמאות ספורות המשקפות עמדות שרווחו בשורות הממסד הישראלי כלפי השפעתה ההרסנית האפשרית של השירה הפלסטינית. מן הדברים האמורים ברי כי הממסד הישראלי ראה בשירה גורם מאיים ומפחיד, לא פחות מפעילות אלימה של ממש, שכוונה נגד אזרחי המדינה ומוסדותיה. עד כדי כך היו הגבולות בין הדברים מוטושטשים שבמכתבה עמדה אגודת הסופרים על ההבדל שבין מילים למעשים, בין הסתה לבין ספרות. כמעט חמישה עשורים חלפו מאז הפרשה ההיא עד לשנת 2015, שבה ניכר היה שלא הרבה השתנה בעמדות הבסיסיות של הממסד. בשנה זו עמדה שרת התרבות מירי רגב על במת טקס פרסי אקו"ם ואמרה במחאה על ביצוע שירו של מחמוד דרוויש "חשוב על זולתך" – אולי שירו הרגיש והאנושי ביותר של המשורר – את הדברים הבאים: "שירה ערבית – אהלן וסהלן; דרוויש, שקיווה בשירים ובכתבים שלו למותה של המדינה היהודית, רצה לאכול את בשרו של 'הכובש' ואף הצטרף לאש"ף – זה לא".

השירה מפחידה כי היא נתפסת כקול אותנטי ומזוקק. בקונטקסט של מאבק ושל סכסוך אלים, כבמקרה הישראלי-פלסטיני, נתפסת השירה כמעשה חתרני של החלש. השירה

מאפשרת לחלש להשתמש בכלי היחיד העומד לרשותו – מילים – כדי לחשוף את מעשיו של החזק, את שרירותו ואת האלימות שהוא מפעיל. במילים אחרות – החלש יכול, לפחות לרגע קצר, להפוך את מאזני הכוח בינו לבין החזק, דבר שעלול להפחיד מאוד את החזק ולערער את ביטחונו בכוחו. מסיבה זו נתפסת השירה כחתרנית – היא חותרת תחת מאזני הכוח ותחת הנרטיבים העוטפים אותם, מסבירים אותם, מצדיקים אותם ומנציחים אותם. זאת גם הסיבה שאנשים מפחדים כל כך משירה, בייחוד בהקשרים של סכסוך. זו גם הסיבה שיועץ לענייני ערבים נקרא מלכתחילה לדיון על שירה ומצהיר בו שהשירה היא אמצעי "להסית נגד המדינה והצבא".

בישראל תמיד מזכירים באימה מהולה בבוו את שירו של המשורר הפלסטיני מחמוד דרוויש "העובדים בדיבור החולף", שבו הוא קורא ל"עובדים" ללכת לאן שירצו ולמות היכן שירצו ("קחו את מתיכם", כפי שנהגו לצטט ממנו בטעות מכוונת) או שיר אחר שלו, "רשום, אני ערבי", שבו הוא אומר שבשרו של הכובש יהיה לו למאכל. הרעיון להכיל כמה משיריו של דרוויש – ודווקא אלה הפחות שנויים במחלוקת והפחות "מתריסים" – בתכנית הלימודים בספרות בבתי הספר בישראל עוררה דיון ציבורי סוער בארץ וכך גם ביצוע של אחד משיריו, שנים מאוחר יותר, על במה במהלך טקס הענקת פרס אופיר. הזירה הציבורית בישראל ממחישה בנקל עד כמה הקול האותנטי והחתרני של השירה נתפס כמשהו מפחיד ומאיים, הרבה יותר מסוגים אחרים של אמנות.

נדמה שלפחות באופן חלקי ניתן לייחס את האיום שבשירה לעובדה שמסר חתרני כל כך נאמר באופן אותנטי כל כך בשפה זרה, העוקפת לפחות לכאורה את הצורך לתקשר עם דוברי העברית ולאפשר להם להבין את המסרים ושפה לכאורה יש מה להסתיר ומה להצפין, כמעין לחישה של ערבי על אוזנו של ערבי אחר בשפת אמו, לא כל שכן במשלב גבוה ומתוחכם שלה, שיש בו כדי להמתיק סוד מוצפן. אך האמת היא ששירה תמיד מצפינה כשם שהיא תמיד מצפן. השירה היא כלי משמעותי בידי של החלש ודווקא משום שהיא אותנטית וישירה כל כך ובה בעת מצפינה, מורכבת ומתוחכמת כל כך, נדמה לי שזאת סיבה מצוינת פחות לפחד מן השירה, פחות להתעלם ממנה, פחות לדחוק ולדחות אותה ולהפנות לה גב, אלא אולי הסיבה המוצדקת ביותר להקשיב לה באוזניים כרויות. אולם אוזניים כרויות כאלה אינן חייבות להיות אוזניים בולשות המחפשות את "ההסתה".

שירתו של דרוויש צריכה להיקרא בעברית גם על-ידי חובבי שירה מושבעים, גם על-ידי מי שמבקש למצוא באמצעותה יד מושטת או אפילו סדקים של תקווה שדרכם נוכל להשתחל במטרה למצוא פתרון לסכסוך ואפילו על-ידי מי ששונא את דרוויש ורואה בו אויב וסמל של מאבק מזוין להשמדתה של ישראל. ואם כבר לקרוא את שירתו, יהיו הטעמים אשר יהיו, רצוי לקרוא אותה בצורה האותנטית והאיכותית ביותר, שהרי אם מכירים בכך ששירתו היא קול פלסטיני אותנטי, שיש לו קהל רחב בציבור הפלסטיני ושיש בה כדי לשקף משהו מהלך הרוח הפלסטיני, אז חשוב לקרוא אותה בתרגום הוגן, איכותי וראוי שאינו מבקש להכניס אותה להקשר של הסכסוך. את תרגום השירה – הנעלה והמעולה מכאן אך גם הפרוגרמטית, המגויסת ומלאת הפתוס מכאן – כדאי לעשות תמיד באופן לא מתווך ובלי פרשנות רצופה

שתסביר איך צריך לקרוא אותה ומה בדיוק צריך להבין מתוכה. את השירה רצוי לתרגם ורצוי לקרוא בראש וראשונה כשירה, לפני שמעבדים אותה לטקסט פוליטי ומתחילים לכתוב ולשנוא. קריאה לא פרוגרמטית, שאינה מניחה מראש את "הנחת המבוקש", תוכל לגלות פעמים רבות שדווקא השירה הנתפסת כפרוגרמטית וכמגויסת עשויה להיות קודם כל שירה מעולה בזכות עצמה – שירה רגישה ואנושית.

כמתרגם שירה מערבית, רק עבור התגלית המסעירה הזו, שמתרחשת ביני לביני אבל גם בין הקורא לשורות המודפסות, אני ניגש לתרגם בהתרגשות גדולה ובתחושת חשיבות שעולה על זו המאפיינת תרגומי שירה משפות אחרות. הגילוי הזה, ש"האחר" עשוי להיות בעצם לא כל כך שונה מאתנו וכאשר אנחנו חושבים על זלזל שצנח לו, על הבית או על אהבה פשוטה גם הוא עשוי לחשוב בדיוק על הדברים האלה ולא על משמעויות לאומניות נלוות או משתמעות, נותן למתרגם דחף כפול ומכופל לתרגם את השירה הזאת ולעשות את מה שהוא בעצם משימתו הראשונה או שליחותו הראשונה של המתרגם – לשמש גשר. המתרגם שומר תמיד על גחלת כלשהי של חיבור, גם (ואולי בעיקר) במציאות מסוכסכת. המתרגם מתחכך תמיד ב"אחר", גם כאשר הוא נעדר לגמרי מן המציאות. הוא יכול לאהוב אותו ולהסתקרן ממנו או לשנוא אותו ולהידחות ממנו, אך נגזר עליו להתחכך בו. בסיטואציה כזאת, שבה ברור לכול שתרגום מערבית נעשה בהקשר שונה לגמרי מתרגומים מאנגלית, מצרפתית, מאיטלקית או מרוסית, למשל, המתרגם אוחז בכובע כפול או במשימה כפולה: הוא גם המתרגם שצריך להעביר לשפתו במהימנות ובהוגנות מרביות את המילים תוך שמירה מקסימלית על מאפייניו האסתטיים והפרוזודיים של השיר, אבל הוא גם הגשר שבמקרה שלפנינו הוא לא רק גשר תרבותי ולשוני אלא באופן טבעי ובלתי-נמנע גם גשר פוליטי. המתרגם, שבמקרים רבים מוקע כמי שבוגד בשפת המקור, כדברי אותה מימרה נושנה באיטלקית, הופך להיות הגורם הכי לא בוגד והכי נאמן. מתוך אותה ההבנה שקריאת שירה היא בגדר חובה, שההקשבה לשירה היא בגדר הכרח ותרגום השירה הוא עבור המתרגם בגדר הכרח בל יגונה, המתרגם הופך להיות הגורם החשוב ביותר בתהליך: הוא זה שמבין את הצורך, הוא זה שמזהה את החולשה והוא זה שרק בזכותו יכול כל מעשה של חציית הגשר להתקיים.

في السنة الجديدة لن أقوم بأي مجهود في أي مجال. سأسترخي، أنام جيدًا، أطبخ وأغني أسافر، أتسكع، أزور البحر وأبناءه من أنهار وجدول، متاحف، حيث آثار أجدادي وأيضًا مكتبات كبرى، يرافقني كلبي، لا لأقرأ فيها وإنما لأتخيل وأضطجع في غرفها وحدائقها. أمّا صفحتي وشعري فأتركهما ليهتمّ بهما صلاح فائق، صديقي القديم: أنقُ بقدراته، مزاجه، وأمانته. وقد وافق على القيام بهذه المهمة الكئيبة.

בשנה החדשה לא אעשה שום מאמץ בשום תחום. רק ארגע, אישן טוב, אבשל ואשיר אטיל, אבלה, אבקר את הים ואת בניו, הנהרות והיובלים. אבקר גם במוזיאונים שבהם מציגים שרידי אבותי וגם בספריות גדולות, בלונת פלבי, אך לא כדי לקרא בהן אלא רק כדי לדמגן ולשפב בחדריהן ובגנותיהן. את עמוד הפיסקבוק שלי ואת שירתי אותיר בידיו של סלאח פאיק, חברי התיק: אני סומך על יכולותיו, על אפיו ועל הגינותו. הוא הסכים לקחת על עצמו את המשימה המעיקה הזו.

[תרגום מערבית: עידן בריר]

דניאל וייסרמן
צמיחה אחרונה, 2021
תחריט, 15x15 ס"מ

דניאל וייסרמן
זיכרון המשבצות, 2021
אקוטינטה, 15x15 ס"מ

אסתר יוסופוב

*

השיר הזה שאף כותבת
לא יתקן מאום
אחרי שחדר אחר חדר
מתמוטט, אף עוברת בפרוודור
ולארכו האור הקשה מהחדרים
שורט את האפלה שאף מבקשת.

אבל יום אחד תתלי וילונות שיר
על החלונות ותכתבי מלים שהיו
רזקות בין העיים על ריעות שנגיעו
את הקרינה ההולמת בעיניך.

תנברי בהריסות, תדביקי שברי חרסים.

שירן אגרונוב

צ'יפס

האם תקשיב לי? מי שאתה, הגרסה הנוכחית או הגרוסה, אינן משנות. נשווה זאת לכתם קטשופ על השפתיים או לרעיון נעלה שחלמת עליו בליל ונשכח בבוקר. מה שחשוב הוא האגדה, הסיפורים, החוויות, השקט שלפני הצחוק ואחריו, הדינמיקה עם סביבתך, כל אלה הם קולות החיים אשר בוקעים מתוך החשכה, האם אתה שומע?
ישנו מפלט אחרון לנואשים, לשאננים, לבלתי אהובים, לנרדפים, לאנשים שאיבדו את הטעם ומחפשים נקודת אור, יש בית משפט לערעור אחרון אצל כולם. כשהחיים הופכים למוזרים מדי, בלתי אפשריים, מפחידים, ישנה תמיד תקווה אחרונה. כאשר הכול מכויב, יש שני אנשים היושבים ומתווכחים על הקטשופ שנשפך והרעיון הנעלה בחלום שעלה אמש, בדירה מסמורטטת, כאילו היו שם תמיד ויישארו שם לעולם.

טל עוז

נסגרים-נפתחים, 2020

צבעי מים ועט על נייר, 8x5.5 ס"מ כ"א

עידו אריאל פרידמן אליה
ללא שם, 2012
הדפסה דיגיטלית, 109x163 ס"מ

רוזאן עוראבי
מתוך: צלקת, 2021
וידאו (4:30 דק')

למה לא התפטרת ערכים קווירים באקטיביזם תרבותי בעפולה

”כי בחיים דבר אינו מאריך ימים ושום דבר אינו קיים לעצמו.
הכל פירושו כולם. אתה מבין?”

(נולה צ'לטון בשיחה עם צבי ינאי, 1976)

ג'ולז: אני חושבת שאני ממש רוצה להפסיק עם ההורמונים.

מטפלת: אוקיי.

ג'ולז: או, כאילו לא להפסיק עם הכל, רק עם ההורמונים החוסמים. יש לי נגיד שתל אלקטרוני עתידיני כזה ביד. כן, וזה נגיד מונע מהקול שלי להתעבות, מהביצים שלי לגדול, מבינה? החרא הזה שגברים לא ימשכו אליי.

[נשמעים רעמים, מים שוצפים במרחק]

ג'ולז: כאילו תמיד חשבתי על התבגרות מינית כמו, כאילו, התרחבות, או העמקה, או נגיד – התעבות. ועכשיו אני כאילו חושבת למה תמיד כל כך פחדתי מזה, מבינה? כי כאילו בראש שלי נשים הן תמיד כאלה, קטנות ורזות ועדינות, מעודנות, ו... את יודעת, כאילו המחשבה על בגרות מינית, זה כאילו, פטאלי, חסר מוצא, מטמורפוזת פאקינג נצחית, וזה היה כאילו פאקינג מבעית. ואת יודעת, פחדתי שכשזה יקרה, אני פשוט אמצא את עצמי בצד השני, יעני, תקועה. או יותר גרוע – פשוט גבר. כאילו, בקיצון הכי רחוק. ונשיות תמיד תהיה כזאת חמקמקה, מרוחקת כזאת, מבינה? כאילו, לא מושגת. אבל... אה, אבל אז אני חושבת על דברים יפהפיים שהם גם רחבים ועמוקים, ועבים, ואני חושבת... אני חושבת על משהו כמו הים.

[מוזיקה קלאסית תזמורתית נשמעת]

אני חושבת כאילו... שאני רוצה להיות יפה כמו הים. כי הים הוא חזק בטירוף, ונשי בטירוף. וכאילו שני אלה מה שעושה את הים להים. סבתא שלי היתה גרה ליד הים, וכשהיינו הולכים לבקר אותה היינו יורדים לחוף. ואני הייתי סוגרת את העיניים... ופשוט שוחה, ושוחה. ולא היה אכפת לי כאילו לאן אני הולכת, או מה הולך לקרות. לפעמים הייתי מתפללת אל הים.

[שירה אופראית נשמעת]

לפחות בשבילי, להיות טרנס זה רחוני. את יודעת, לא דתי. זה לא כאילו בשביל איזו קהילה ספציפית. זה בשבילי, זה שלי. זה שייך לי. ואני לא רוצה אף פעם להיות תקועה במקום. כאילו, אני רוצה להיות בחיים. זאתומרת, זה תמיד היה העניין, כאילו... לחיות את החיים.

עמדתי ליד מנהל אגף תרבות בעפולה, שמחק מילים מתוך יצירת האמנות בנייר טואלט, יום לפני פתיחת התערוכה.

התערוכה "מצב אישי: רווקה" של האמנית ורד ניסים עמדה להפתח, תערוכה מסכמת תהליך יפהפה של שנתיים שבהן עבדה עם רווקות מעל לגיל 30, תושבות עפולה וישובי הסביבה, והציגה 'מזבחים ומקדשים' של רווקות מזרחית מאוחרת, אותה "רווקות מאוחרת" שסומנה על ידי מנהיג הימין הקיצוני בצלאל סמוטריץ' בקמפיין הבחירות של 2021 כבעיה לאומית שיש למגר אותה, אותו סמוטריץ' שגרר עגלה עם בהמות במצעד הגאוה בירושלים במחאה על הנוכחות הגאה של אנשי קהילת הלהט"ב ברחובות.

בשעת צהריים הלכתי אחרי מי שהיה אז מנהל אגף התרבות וסגנו, בגלריה שאותה אצדתי מזה שנתיים, נכון לאותו היום, ויותר מחמש שנים נכון ליום זה. הם מיהרו אל עבודת אמנות שראו ודיברו בה בשעה שלא נכחתי במבנה. מנהל האגף רכן אל העבודה והחל למחוק. עמדתי מאחוריו וביקשתי ממנו לטשטש את המילים בטוש ולא למחוק באצטון, כדי שיהיה סימן למילים שצנזר/מחק. המילים שנמחקו היו חלק מעבודת אמנות של ניסים בשיתוף עם גילי, רווקה עפולאית שציטטה על גבי מראות חדר שינה הודעות עם תוכן מיני שקיבלה באפליקציית טינדר מגברים שונים.

במשך אותו היום ובמשך הלילה שלאחריו חשבתי על רעיון ההתפטרות. אוצר מקצועי של כל מוסד אמנות מכובד היה מתפטר ברגע שכזה, או לפחות מאיים בהתפטרות ברמה תקשורתית. אבל אני לא אוצר מקצועי, לא קיבלתי הכשרה רשמית לאוצרות בשום מוסד, רק הכשרה אמנותית. את יחסי הציבור התקשורתיים של הגלריה אני עורך בעצמי במייל ובהתקשרות עם כתבים בפייסבוק ופעולת האוצרות שלי היא בכלל שילוב בין מהלך אמנותי למהלך חינוכי, מתוך עמדותי התרבותית כבן המקום, תוצר של דבר שהוביל לדבר, של ואקום שאני ושותפי לתנועת 'תרבות' זיהינו, ושל שיתוף פעולה שהופתענו לגלות מצד הרשות המקומית.

בקיץ הקודם לאירוע צונזר ציור בתערוכת גמר של מחלקת האמנות ב'שנקר', ציור הכולל דימוי גופה העירום של פוליטיקאית. המעשה זכה לחשיפה תקשורתית גדולה, למחאה אדירה ברשתות ובכל מוסד אמנות בארץ, ולארי אברמסון, ראש המחלקה, התפטר במחאה. ורד ניסים גיבתה בכאב לב אך בהשלמה את עמדותי לאפשר את מעשה הצנזורה. גילי המשתתפת בעבודה הספציפית לא התרגשה ממעשה המחיקה וראתה אותו כפעולה לגיטימית במוסד ציבורי. תחושת האחריות למשתתפות בפרויקט, כולן מתוך המעגלים והמרחבים של שוחרי הגלריה החדשים שגייסנו, גברה על כל שיקול אחר. התערוכה הוצגה עם הטקסט המצונזר, ואני הייתי גאה בה – גאה בורד, גאה בקבוצת שמונה הרווקות שהיו נרגשות בפתיחה עם כל מוזמניהן, גאה בתערוכה המקבילה שהייתה תערוכת יחיד ראשונה לאמן ישראלי חמה, העוסק בציור פיגורטיבי של גברים מתוך השקפה הומואית מוצהרת והזוכה הטרי בפרס שיק לציור של מוזיאון תל-אביב לשנה זו.

לאחר המקרה ועד לעזיבתו את התפקיד בסוף אותה שנה, הקפיד מנהל מחלקת התרבות בעירייה לבחון כל תוכן שהופיע באירועי הגלריה ובפייסבוק בחיפוש אחר פרובוקציות אפשריות. מודעה ובה צילום של האמן מיכאל ליאני ובה ילד בן 12 ללא חולצה בשעת

משחק כדורגל צונזרה על בסיס "תוכן מיני". ברור שלהזדהותי המוצהרת כפעיל להט"ב היה קשר לכל אותם חשדות. כעסתי, אבל לא נעלבתי. הגלריה המשיכה להציג בגיבוי העירייה תערוכות הקשורות בתכני זהות קוויריים, פמיניסטיים, מעמדיים ואנטי ממסדיים. בכל תערוכה קבוצתית אני משלב יצירה שלי, המסמנת את ההשקפה שלי על הנושא והיצירות המשתתפות.

המתח בין הפעולה הציבורית האפשרית של ההתפטרות ובין הבחירה בפועל של ההישארות והפשרה היחסית נוגע במתח שלי כלפי ערך הנראות, ערך מכונן באקטיביזם הלהט"בי בישראל.

במשך שנים של פעולה חלוצית של אנשי קהילת הלהט"ב בתחומי התרבות, באמנות, בפוליטיקה ובספירה הציבורית בכללה, קיימת, לפחות בעת הזאת, הכרה בהיותנו חלק אינטגרלי מהחברה הישראלית. המאבק ל"נראות" הוכיח את עצמו. לסביות בתקשורת, הומואים בפריימ-טיים, טרנסית במשרד החוץ. הנראות מובילה להכרה – אי אפשר יותר להתעלם מאיתנו. בהיותנו חלק אנו תובעות סדר יום אזרחי שונה ומתחדש. הנראות היא פרקטיקת שינוי הכרחית ומכוננת כח. אבל נראות בפרספקטיבה של שינוי חברתי, ולא רק בפרספקטיבה של מאבק היא חלקית מאד. השאיפה לשינוי החברתי הכוללת דימוי של חברה אינטגרטיבית, יצרנית וקהילתית מחייבת ערכים נוספים, וביניהם ערך של **נוכחות**. נוכחות משמע אני כאן אתכם, נוכחות משמע אני מוכן לקבל עליי את המחירים של השהות במקום, את המשמעות המעמדית, את הקצב של ההבנה והתפיסה, את החשדנות, את החשש מקרבה, את העלבונות האפשריים.

ההכרה הבסיסית שאנחנו זוכים לה בזהותנו הקווירית, מזמינה אותנו לשאול שאלות – מה משמעות היותנו נוכחים? מה הערכים החברתיים שאנו מקדמות? מי מאיים על ערכים אלה? מי צריכה אותנו, ואיפה? ומהי ההשקפה שלנו – **את מי ואת מה אנחנו מראים כעת כשאנחנו נראים? ולמי?**

הומו או פעיל אמנות, שתי הזהויות נדמות קוויריות וחרגות במרחב העפולאי, ודאי כאשר מקיימים דיאלוג עם בעלי התפקידים הרשמים בעירייה. לא ברור מהי המילה הגסה יותר, המאיימת על הזהות העירונית המסורתית – הומואיות או אמנות? הדרישה למימון ציבורי של אמנות כמו מימון ציבורי של קהילת הלהט"ב שניהם נתפסים כבזבוז של כספי ציבור. החתירה לשינוי סדר היום החברתי בישראל הובילה אותי ואת חברתי וחברי לנוכחות קווירית בעפולה בפרט ובעמק בכלל. מבלי להתפשר על איכות חיינו הקווירית, על רכיבי ההנאה, המשחקיות והיצירה אך מתוך הכרה במשמעות של עשייה זו כפעולה חלוצית במרחב אנשי שאינו מכיר בפעולה שלנו כצורך תרבותי קיים. החתירה לשינוי מפת התרבות בישראל ולסלילה של דרכים חדשות ליצירה ולפעולה אמנותית מחייבת את אותה הכרה.

בצד הדחייה מחוץ, הביקורת מגיעה גם מבית. בשנה שעברה קיימנו בעפולה לראשונה ערבי סלון לנשים שאוהבות נשים. החברות קראו לו "הסלון הלסבי", ושלחו הודעות בקבוצות וואטסאפ ופייסבוק להזמנה של כמה שיותר משתתפות. כ-15 נשים על הרצף הביסקסואלי

והלסבי נפגשו לסדרת מפגשים מרגשת, קרובה, מעצימה. אבל במהלך "מסע הגיוסים" הפרסומי הופצו המודעות שלנו בתגובות מצד פעילות בקהילה הגאה המזועזעות מהבחירה בשם "הסלון הלסבי" כמעשה של מחיקה של זהויות מיניות אחרות ובעיקר של זהות בי-סקסואלית. חלק מהתגובות שקיבלנו קראו "לבטל את הפעולה מעודדת הבורות בפריפריה". דמויות מרכזיות באגודת הלהט"ב כתבו לחברותיי הודעות המבקשות לברר את נחיצות המפגש. על רקע של שליטה באתיקה של פוליטיקת הזהויות העדיפו פעילות תרבות להט"ב מתל-אביב לבטל את המפגש האנושי שלנו, בפריפריה.

"הפריצה אל מחוץ לעצמה נחוצה לאמנות לשם הבנת התרבות כשונה מאוד ורחבה בהרבה ממהלך שגרתי של השתנות. היא דורשת המרה אמיתית של אורח החשיבה והתנסות בפועל בהגשמתה של תפיסה רעיונית. מדובר בשבירת מערכת היחסים הנרקיסטיסטית שמייצגת את המלאכה האינטלקטואלית כ"יצירה" ומדירה כ"פיחות סוציולוגי" את הניסיון להבין את האמן ויצירת האמנות כצורה של קיימות חברתית שאינה מחויבת לתפיסת הכישרון הגאוני ולעיקרון פרשני שמבדל את היוצר."

(פייר בורדייה, **שאלות בסוציולוגיה**, הוצאת רסלינג)

קרה שאוצרים הפעילים במרכז השדה האמנותי בארץ תמהו באזני לא פעם לשמוע שאני בוחר להציג את "אותם אמנים מספר פעמים". אותם האמנים הם משתתפים פעילים ומתמידים בסדנאות האמן המתקיימות כחלק מתכנית שהות האמנים של תנועת 'תרבות' והגלריה, ועל השתתפות יצירתית זו, המושגת תוך שיתוף פעולה בין אמנים הסודק את ערך הבלעדיות המגביל ומחניק את הפעילים בשדה האמנותי, ראויים הם לטעמי לתצוגה, חשיפה ולדיאלוג עם קהל, בכל פעם מחדש. בתהליך של יצירה תרבותית מעין זו שהגלריה לה אני אחראי היא אתר מרכזי בהתהוותה, נכון לטעמי לנסח קוד אתי רלוונטי וחדש. הימנעות מהצגה של אוביקט אמנותי יותר מפעם אחת, בידולם של אמנים בתצוגה ובתהליכי היצירה, הפרדה בין אמנים שעברו הכשרה מקצועית לאלה המוגדרים "חובבים". ניתן להתייחס לאלה כמשמעויות מופנמות של חוקי השוק הכלכלי-מסחרי המעצב הבנות והסכמות אתיות המתרגמות לתנאי סף. וזו בעיה.

קוויר מציבים בעיות

החריגה האתית נוגעת בשורש הרעיון הקווירי.

השקפה קווירית מבקשת לדחות הנחות מוצא ראשוניות המונחלות בתרבות הכללית ומעל לכל מדברת בעד חופש הבחירה המושג בחריגה מן המקובל. הנחות המוצא של התרבות מייצרות מידות ואורחות חיים שאינם מתיישבים עם המגוון האנושי. אי התאמה בין הפרט לבין ציפיות החברה, אי התאמה העשויה להתכונן כתחושת זרות עמוקה ואף כטראומה. הקוויר מקדש את רעיון ה"חריגה" במהלך המגדיר מחדש שונות כעוצמה. מרחב האפשרות הקווירי הוא קרקע ליצירתיות במימוש אלטרנטיבות למבנים חברתיים ולחיי אהבה, לשינוי יחסי כוחות מגדריים, חברתיים ופוליטיים.

כיצד מבטאות אותן אי-התאמות בין הפרט ובין המציאות החברתית את אותה עוצמה? כיצד הן לא נחזות כטראומה?

במרחב החריגה היצירתית של הקוויר ישנה בעלות על רעיון "**הבעיה**". אם ננסה לאפיין את התפיסה הרווחת את מושג הבעיה נוכל להגיד שרובנו חווים בעיה כמשהו שנופל עלינו. בעיות צצו. בבעיות נתקלים. אני רוצה לעסוק באופן שימוש אחר במושג שאינו סותר כלל את משמעותו המקורית אלא עשוי להרחיבו, ולחדד משהו שכדאי לחדד לגבי כוחו במציאות כאנשים חושבים ויוצרים.

בעיה אינה עניין אוביקטיבי, היא לא גלומה בטבע, אלא עולה כאשר ישנו קונפליקט אנושי בין רצוי למצוי המעלה אי-שביעות רצון. מתוקף היות בעיה קונפליקט אנושי שיש בו מנעד של בחירה, רצון, השקפה, אינטרסים, אפשר להבין תופעה זו ככח שיש לנו במציאות, על המציאות. במילים אחרות – יש בעיות שבאות אלינו מבחוץ, וישנן בעיות שעולות מבפנים. בעיה יכולה להיות גלומה בתוך דבר מסויים, אך בעיה יכולה גם להיות מוצבת. כמו מחסור. כשאני וחבריי התחלנו לפעול בפעולה קהילתית בעפולה, זיהינו חוסר – היעדרו של תיאטרון מקומי ומקורי.

האפשרות לצפייה בהצגה בעיר היו "הצגות להיט" נסחרות של בתי התיאטרות הרפרטוארים המגיעות מתל-אביב להיכל התרבות, והצגות מסובסדות ודיקטיות בנושאים חינוכיים כגון צחצוח שיניים וזהירות בדרכים במתנ"ס. זכורה לנו במיוחד הצגת הילדים "דובי-לייף" שהגיעה למרכז הקהילתי הגדול בעיר בסבסוד מלא של מותג הטיפוח והבריאות "לייף" ושמוצריה משווקים באופן גס בהצגה על ידי הדמויות. ההצגה המסחרית הוצגה בצפייה חופשית ואולם הצפייה היה מלא לגמרי.

החוסר הזה שתיארתי לא נחוה כמחסור בקרב רוב התושבים בשכונה שבה החלטנו לקבוע את התיאטרון שלנו, ליצור בו הצגות ילדים, הצגות נוער והצגות למבוגרים, שבה הקמנו גם להקת תיאטרון קהילתית שבה משחקים ויוצרים תושבי העיר. מרבית האנשים שישבו בקהל המנויים הקבוע שלנו לא ידעו לטעון למחסור בתיאטרון עצמאי כשנה קודם לכן. היעדרו של תיאטרון היה בחינת בעיה שאנחנו בחרנו להציב בפני תושבי העיר ולגייס במסגרת מיסודו של תיאטרון זה – כמוניים, כיוצרים וכתומכים מבחוץ.

מכאן טענתי על האפשרות בניסוח והצבה אוטונומית של בעיות – לא רק להתקל בהן אלא לחפש אותן, לא רק להיפעל מהן אלא לנסח אותן כדי לפעול על המציאות. אם מתמטיקאים עושים את זה, ומנסחים בעיות אלגוריתמיות, גם אנחנו יכולים ובתחומי חיים נוספים. העמדה הזאת נוגעת בשורש בעמדה הקווירית. מתוקף היותן עניין אנושי המופיע בתחום הקשר שבין הרגשי למחשבתי בעיות לא רק צצות, בעיות גם מוצבות. הן עולות ולכן ניתן גם להעלותן.

והתיאטרון הזה, נוגע בערך נוסף המתקשר לפעולה הקווירי-חברתית בישראל, ומתקשר לשורש העניין שלי בפעולת האוצרות או בעשייה האמנותית: **הָרְאִיָּה**. כדי להסביר את כוונתי בשימוש במושג הראייה, אספר סיפור:

עוז זלוף
 חברות מקהילת האמנים של 'תרבות' בעפולה, 2018
 צילום: דימה חבר

בין 1979 ל-1985, הצלמת והאקטיביסטית האמריקאית ג'ואן אי בירדן, חרשה את ארצות-הברית וקנדה והציגה מצגת תמונות. "תמונות לסביות בצילום: 1850- ההווה", שנודעה בשם "הדייק שואו" (*The Dyke Show*) – מופע הלסביות בתרגום חופשי).

ביידן בנתה במצגת עולם ויזואלי של תמונות שצילמה, תמונות שמצאה בארכיונים ותמונות שאספה מתוך קולות קוראים. חלק גדול מהתמונות שאצרה לכדי המצגת לא כללו נשים לסביות מוצהרות אלא שיקפו הוויה ומערכת סמלים וסימנים שביידן קשרה אותן בעיניה האוצרותיות לזהות לסבית.

בכל מפגש שבו הראתה ביידן את המצגת, לאורך שעתים וחצי, היא הרצתה והציגה יותר משלוש מאות תמונות לנשים שהתאספו במרתפי כנסיות, מתנ"סים, חנויות ספרים לנשים, ובתי קפה.

משתתפת באחד ממפגשי הצפייה, קרול סיג'יי, מייסדת 'חנות הספרים הפמיניסטית' ניסחה את רשמיה במילים – "תמונות שמעולם לא ראיתי, תמונות שראיתי ולא תפסתי. תמונות שעליהן ניתן לבנות עתיד".

המצגת תוכננה כדי שתוכל לגדול במהלך השנים, כאשר ג'ואן הוסיפה תצלומים של צלמות מודרניות, ושל משתתפות בסדנאות הצילום שהובילה בכל מקום שבו הופיעה. בסופו של דבר היא כללה 420 תמונות. מה שהחל כהרצאה יחידה הפך לשליחות. היא הציגה את המצגת לפחות שמונים פעמים ביותר משישים מקומות.

הַרְאָה משמעה לא להיראות כי אם להראות, לחפש את הנתיבים להראות בכדי ליצור דימויי חיים חדשים, אפקטיביים ומצמיחים. הַרְאָה עשויה לגבות מחירים ותובעת פשרות. כי כדי להראות צריך לבקש מהאנשים להסתכל, לשים לב, להפנים דימוי, להיפעל ממנו. וצריך לעמוד איתם אך גם מולם. וצריך לעמוד שם מולם, לא לעבור שם, לא לשלוף משהו וללכת, וגם למקסם את שדה הראייה, לאסוף רואים, להרבות רואים, לא להסתפק במבט, ואחרי שהם רואים, אפשר לראות עוד משהו, ועוד משהו. ויש המון מה להראות, יש הרבה מה לספר וזה קריטי לספר, יש סיפורים משני חיים. וסיפורים משותפים מכוננים חברה, חברויות, שותפויות, יחסי שכנות, דיאלוג יצירתי. לכן לא עלה בדעתי להתפטר. וגם בימים אלה, כאשר מאז ימי הסגר הראשון, כבר שנה של התמודדות עם משבר הקורונה, לא קיבלתי שכר ולא שיתוף פעולה לפתיחת הגלריה והפעלתה, ומנהל מחלקת תרבות כבר חודשיים לא עונה לי לטלפון, אני לא יכול להתפטר. יש המון מה לעשות.

< הטקסט נכתב ב-2021 ואינו מתייחס למאבק האמנים והאוצרות במוזיאון רמת-גן
 < מסה ספרותית זו זיכתה את המחבר בפרס ע"ש מרווין ריינשטיין בנושא "תרבות יהודית"
 לשנה"ל תשפ"א במסגרת הפקולטה ללימודים מתקדמים במכללת אורנים

שקד כהן

עפולה

דוקא אני מקל בנותיה,
נותתי לצפות בה מתבוססת במלט הבנינים החדשים
מסדרונות אל חדרים מלאים באיקאה.

דוקא אני רוצה להקשר בטבורך עפולה מון אמור
דוקא אני רוצה להלך בשדרה, להיות מכבדת.
אני

הלך יורק אצל מפסעותיה, חותם ריר על פשוניך
בושתה, וממיטב בניה.

איה דוקא אני, שטפחת על שטיחך להשילני כמוץ.

בה אני נטועה כילידה, וזרה במהגרת
הפכתי עורי עבודה,

אני פצע פתוח נגדר על כביש עם כל מסע בחירות
אני כואבת אותך עפולה, אני רוצה להיות לך
אבא של שבת.

עוז זלוף

צוות ה"גטאאוט" מתארגן למסיבה, עפולה, 2017
צילום: דימה חבר (תיעוד)

איריס מירסקי

בתור לחנות הפרחים

בכל יום אהבה
נפתחת מלחמה
בין הכביש לתחנת האוטובוס הסמוכה.
עשרות גברים דוחפים בתור לחנות הפרחים,
מבקשים מהמוכרת פרחים בלי לדעת את שמם.
תביאי לי מהאדמים, תוסיפי קצת לבג,
שיהיה יפה ומגנף
כמו פתה-שוארמה מהדוכן ליד.
תןקיי עוד מלה על הבקרה –
מבעלה, אהובה...
שקונה ורדים במבצע.
עוד עוות של הטבע להעריך אהבה,
עד מאתים שקלים, בבקשה.

איריס מירסקי

כשראיתי לראשונה את מפלי הניאגרה

ראיתי את איתני הטבע
אזוקים לרפבלים,
מובלים בקפינות
כמו שירה של פילים
הכלואים בתוך קרקס.
אלפי אנשים מחכים לתורם
להצטלם עם המים למזכרת
לזרק מטבע, לבקש משאלה
אפלו אשה אחת, נכנסה לחבית וקפצה!
לא עוד ימה –
שתאים על האדם,
כל פלאי התבל
יכולים לפל
קרבו.

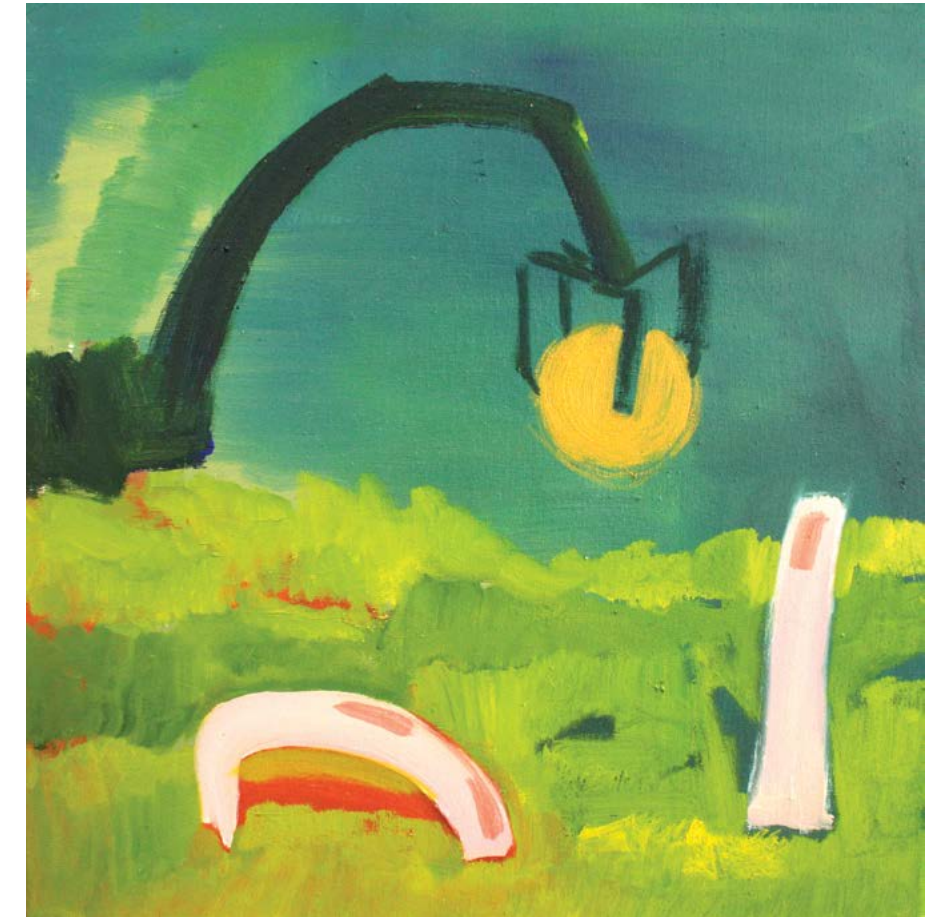
עיינה שני
מחלחת לעמק נטופה, 2020
שמן על בד, 70x50 ס"מ

הילה הרמלין קוטנר
נות (אלת השמים המצרית), 2018
 תצריב נחושת ואקווינטה, 50x50 ס"מ

הילה בן ארי
 מתוך: **קשת**, 2016
 וידאו, 2:09 דק' בלופ
 צילום: אסף סבן, פרפורמרית: אביטל ברק

עיינה שני
ברכת השמש, 2020
 שמן על בד, 40x40 ס"מ

יעל גלוברמן

התקווה שלי

התקווה שלי היא אשה שמנה בשמלה אדמה
עם זרועות לבנות ורכות,
שמזכרת לוטו כל היום
בביתו הפתח הקטן
בקצה השדרה.
כשהיא קמה, בערב, לסגר

נושדים מן המחשוף שלה
מטבעות אם אנד אם קטנים,
נוקשים ומתפזרים על הרצפה,

אלף שטרות פרינגלס זהבים
ועטיפות מנצנצות של קיטקט וסניקרז ומרס
צונחים מחיקה בסחרור אטי

ונפרשים סביב קרסליה
לזנב של סירונית.
איכשהו, שוב
היא יוצאת משם בשחיה.

פרפורמנס בתערוכתו של גיל יפמן: טרנס(א)גרסיה
באדיבות ארטפורט, הוצג במוזיאון לאומנות דיגיטלית חולון, מאי 2021
יוצרים ומשתתפים: גיל יפמן, שקד לייבזירר, הדר בן מאיר
(צילום: לנה גומון)

יעל גלוברמן

אוֹדָה לְאֵלוֹן

לאבי, שהיה לוחם בנאצים

אֵיךְ הִבְרָק הַכָּה בָּהּ,
אֵיךְ הִדְרָעָה כְּבִשְׁתָּה אוֹתָהּ,
בְּעֵרָה כָּל מַה שְׁהָיָה שְׂלָהּ,
אֵיךְ לֹא הָיִיתְ אֵלָא
דְּבָר נְטוּעַ בְּמִקוֹם הוֹלָהּ וּמִתְפַּנֶּה,
עַץ שְׁהָאֵשׁ זוֹלְלָת
וְהוּא פּוֹשֵׁט אֶת שְׂרָשָׁיו לְהֶאֱחֹז בְּאֶדְמָה,
פּוֹרֵשׁ עֲנָפִים וְלֹא סוֹפֵק אוֹתָם
וְאוֹמֵר יִרְקָה, יִרְקָה
וְעוֹשֶׂה יִרְקָה

אֲנַחְנוּ הַפְּרוֹת הָעֵגְלִים

לירון אחיון

פנסים

על כביש החוף
גידות מהקבוצות אחר
אשה עם פנס
שבור, קדמדם
מרצד
תעצרי בצד.

ברדיו גימי שד
I'm goin' down to shoot my old lady
ואם אין אקדח
יש אלה
ואם לא אלה
אז מערוך
או כף יד חשופה

מה שצריה.
מה שצריה.

מריה סאלח מחאמיד
פרט מתוך **אָנָא הוּן**, 2019
פחם על בד, 970x392.4 ס"מ
אוסף מוזיאון ישראל, ירושלים
(צילום: לנה גומן)

גונן נשר

צימאון

יום יבוא וגם הוא יעלה חלדה.
אין ספק. –
אה זכור עדין
איה גשקו כל הלילה פיות הפלדה
של ברוזים ערופי שפתים.

(דוד אבידן)

הייתי רוצה את היכולת לא לזכור. הזיכרון הוא נוכח. הוא נעדר. הוא מגיח בלי אזהרה ונעלם באותו האופן. מותיר אותי מוצף. חלול. רווי. צמא. רוב הזיכרונות קשורים אצלי בריח. אחריו מגיעים הטעם, הצליל, המגע, התמונה. זיכרונות נעוצים בבשרי כמו פתקים ונעצים בלוח שעם. אני כל הזמן מנסה להוציא נעצים. להזיז ריחות. לאטום את עצמי מתחושות.

אתמול בבוקר עברתי שם, ליד הברזייה המיתולוגית של ילדותנו בקיבוץ. מרחוק היא נראית כמו שוקת של כבשים או פרות. כשהיינו ילדים חזרנו מטיולי חורף וניקינו את הבוץ מסוליות המגפיים על ה"גריל" החלוד. בקיץ התחרינו מי יגיע ראשון לברזים אחרי כדורגל במגרש האספלט. הברזייה היתה סמוך לחצר הבית של קבוצת "ערבה" אבל כל הילדים נאספו אליה. בכל פעם שאני עובר לידה אני נזכר בשיר של אבידן ונושך את שפתיי. לפני המון שנים, כשהייתי בן 12, שפתי הברזייה היו צוננות, טובות, הילד הצמא שבי השתוקק להן, אבל באחד הלילות נערפה נשמת הילד הזה, נותרה כמו הברזים ערופי השפתיים, החלודים, שזרימת המים אליהם נותקה כבר בשנות ה-80 וצמחייה פראית, יבשה, חנקה אותם ואת שוקת הבטון. בקיץ של שנת 1980 אבא חזר ממילואים של חודש ובגלל זה לא נסעתי עם כל הקבוצה לסחנה. בעצם, בתי הילדים היו ריקים אבל התרגשתי מאוד מכך שהבית של "ערבה" יהיה לרשותי כל הערב ואבא יבוא עם מדי הצבא ונתחבק ונשחק טניס שולחן בכיתה ששולחנות הלימוד נערמו בפינתה מדי קיץ.

אבא התעכב. הלכתי לשחק נגד עצמי כדורסל במגרש הסמוך. זה היה לוח עם טבעת שחיברו לגזע הענק של עץ האורן שנכרת בינתיים כמו המון עצים אהובים שנכרתו. דמיינתי שאני ג'וליוס ארווינג ובייל וולטון ודינו מנגין ופייר לואיג'י מרווראטי. שיחקתי בדמיון נגד ויין בראבנדר ורפאל רולאן וולדימיר טקצ'נקו שנורא דומה לפיזיק מהנסיכה הקסומה. ואז הם הגיעו. הם היו ארבעה. מבוגרים ממני בארבע שנים. מוסדניקים. לקחו לי את הכדור. ניסיתי למחות. להציע שנשחק חיובים או חמש שלוש אחד אבל הם עמדו במעגל והתמסרו ביניהם. לעולם לא אשכח את עווית הלעג המכוערת שתלויה הייתה בלחייהם ואת סירחון בית השחי

עודד הירש
מתוך הסדרה 'מהבית לעבודה ומהעבודה הביתה', 2021
צילום אנלוגי

והנשימה שלהם. רציתי נורא את הכדור וכל הזמן חיפשתי את אבא שלי במדי צבא. אני זוכר גם רגש של אכזבה שנדחף אל דחיסות הסירחון. אגמים מלוחים עיוורו את אישוניי. זיעה ודמעות. זינקתי אל הכדור, תפסתי אותו בכפות ידיי וחיבקתי אותו הכי חזק בעולם. אם אבא היה רואה את זה הוא היה צוהל ואומר שאני כמו חודורוב השוער. הרעים התקרבו אליי והצמידו אותי אל הגזע. הרגשתי דרך החולצה שנקרעה זיזים של עץ. זה כאב נורא. הם ניסו לקחת ממני את הכדור אבל נלחמתי עליו. אחד מהם נתן לי בעיטה בכדור שלחץ נורא בבטן ובחזה. לא הבנתי איך אני בכלל חי. בעטתי למישהו בביצים, וזרקתי את הכדור בפרצוף של מישהו אחר. הוא דימם מהאף. הנער עם הביצים התפתל. השניים האחרים לקחו אצטרובל ודחפו לי אותו לפה. לא הבנתי מה התרסק, השיניים או עלי האצטרובל. הם כל כך שנאו אותי וכל כך נהנו מזה. אחר כך הייתה חשכה. כנראה התעלפתי. כשהתעוררתי לא הצלחתי לזוז. מצאתי את עצמי בתחתונים בלבד, קשור בחבלי תמה שחורים ל"גריל" של הברזייה. הם השכיבו אותי על הגב. פתחו את חמשת הברזים בטפטוף. הרגשתי טיפות חמות וחלודות. זה שָׁרף. הרגשתי את הטיפות נוחתות על הבטן והחזה והפנים וזולגות למותניים ולגב ולצוואר. מכשידי השמיעה היו רטובים לגמרי. הם נהרסו מהלחות. שכחתי שאבא צריך להגיע. אולי הוא הגיע לבית של "ערבה" ולא מצא אותי והתאכזב ממני נורא והלך לבית שלו ושל אמא. מכל הדברים בעולם, קשור לברזייה ופצוע עם מכשידי שמיעה מחורבנים, הכי קשה לי היה שאולי אכזבתי את אבא. שכבתי ככה כל הלילה. הדבר היחיד שראיתי היה הברזים. השמים היו שחורים. לא פחדתי מכלום. מה כבר יכול להיות דפוק יותר ממה שהייתי אז.

כשצבע השמים התחלף משחור לאפור ולכחול ידעתי שהבוקר הגיע. איש עם שָׁעָר קש וזקן שנורא דמה לוויקינגי הביט בי. היו לו עגילים והוא עישן. זה היה אוליבר. המתנדב האנגלי שעבד עם החצרן של החינוך. הוא עשה תנועות שפתיים. כשכיווץ אותן בעיגול זה היה יו, כשפתח את העיגול זה היה או. כשהרחיב את שפתיו זה היה כמו חצי חיוך שאמר קיי. יו אוקיי? והוא מיהר לשחרר את החבלים ולסגור הברזים ועזר לי לשבת ולעמוד וליווה אותי אל תוך הבית. עשיתי לו תנועה של תודה בשפת הסימנים והלכתי לאורך המסדרון של חדרי השינה, נכנסתי אל החדר שלי ושל שלושת שותפיי. הוא היה ריק. כולם היו בסחנה. פתחתי את הארון שלי, הוצאתי חולצה ומכנסיים והתלבשתי. אחר כך ניסיתי לשכב על הגב אבל הוא בער מסימני גזע העץ. אז התיישבתי ודפדפתי בספר השיאים של גינס שנטמן מתחת לכרית. נורא רציתי שאופיע בו כמו ערך מילוני, עם תואר הילד שאף פעם לא הרגיש.

שירן אגרונוב

1. אנסמבל

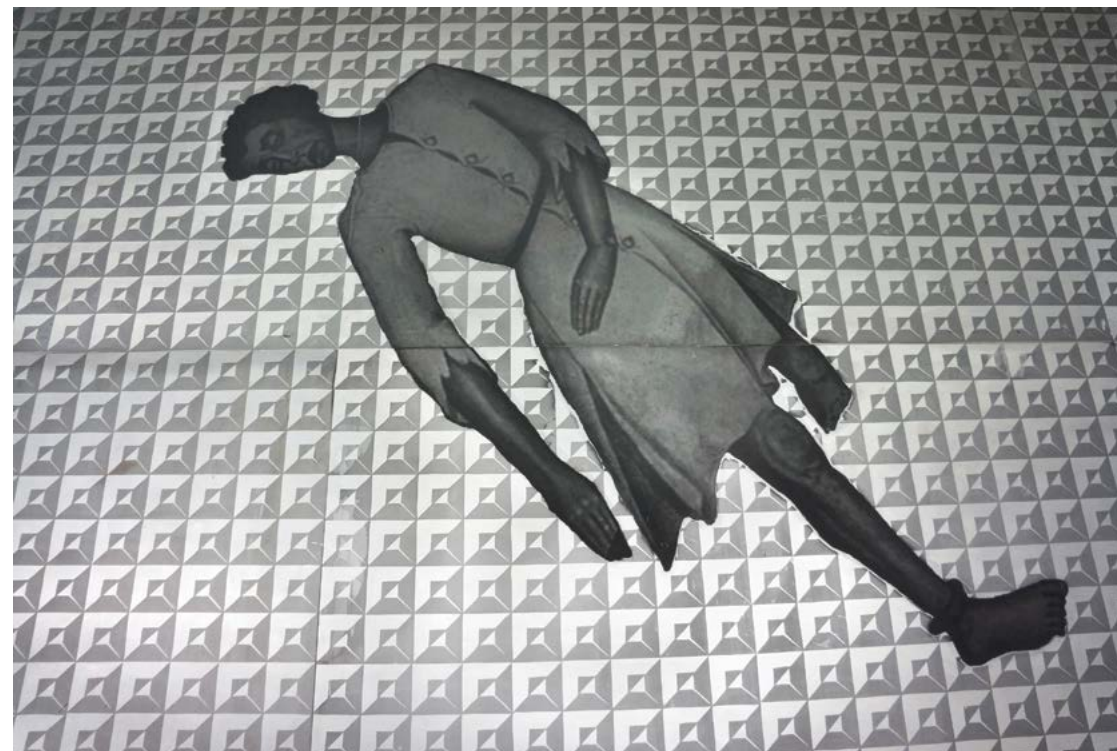
מְתַמְטִיקָה פְּשׁוּטָה,
אוֹת אַחַת בּוֹדְדָה
פּוֹנֶשֶׁת אוֹת אַחֶרֶת
נוֹצֵר פִּיצוּץ
פֶּה וְשֵׁם –
עַל שֵׁפֶת נִיר מְקַפֵּל,
אֱלֹהִים נְבֻהֵל.

2. רוח אינלוהים

אֲנֹכִי הַשָּׁמַיִם
וְהַנֶּגֶד הָאָרֶץ
וְיֵהִי אוֹה.

3. שמי הוא 92

אֲנִי נִרְאָה וּבִלְתִּי נִרְאָה
מִי אֲנִי?
חֲמִשָּׁה יָמִים וְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת בְּלֶבֶד
מִי אֲנִי?
אִין לִי שֵׁם וְלֹא הִיִּיתִי יוֹשֵׁב מְעַלְיָה
מוֹת תָּמוֹת לִפְנֵי שְׁתַּגְלָה.

הילה בן ארי
המרפא (פרט מתוך מיצב), 2013
הדפס רשת על מתכת, סדנת ההדפס ירושלים

אָני אהב אַת הָאֱלֹהִים
בְּעַד שֵׁם דְּבָר.
בְּלִי בְּעַד מָה
בְּשִׁבִיל שְׂיִהְיֶה כְּכֹה

בְּעַד שְׂיִהְיֶה
בְּעַד בְּלִי מָה
בְּעַד הָעֵלָם
בְּעַד לֹא כָלָם

1989, על טיוטת "אדון מנוחה"

עידית לבבי גבאי
מגבת מטבח ושופר לבן, 2021
צבע שמן על בד, 40x30 ס"מ

עידית לבבי גבאי
מתבן 1 – פרוייקט אמנות שיתופי נודד, 2018–2021
הצבה #4, מבט בגלריה באורנים, 2021
70 ציורים, 28 מגבות לבנות, 2 דגלים שחורים

פּרָפּטוּם מוֹבִילָה

אני מתעורר עם עלות השחר, מושיט את ידי לפנים, נוגע בשולחן הכתיבה שסמוך למיטה, מגשש באצבעותיי, מזיז מעט את העכבר, צג המחשב מואר. קליק! Good Morning music! קליק! positive energy... חוזר לשכב, ידי מונחות על החזה. אני מתכוון לצלול לתוך מדיטציה. מיינדפולנס, מופך לכולם, לא? על פי ספרו של הבודיהיסט ההודי פֶּהֶנְטָה גוֹנְרָטְנָה. על מיטתי נערמים ספרים מסודרים בצורת כיפה שמקיפה את הכריות. את ספרו של בהנטה אני שומר קרוב לקדקוד. שייצור שדה אנרגטי, הילה! ממש ברגע זה אנרגיה חיובית חודרת אליי דרך מעטה הקרקפת, כמו עקצוצי נמלים. המדיטציה נמשכת כעשר דקות. שלוש דקות רצופות אני מצליח לא להרהר בדבר. מה שנקרא תשומת לב מודעת. באחת זורק מעליי את השמיכה ואת הכרית שמתחת לראש. מבצע תרגילים לחיזוק עמוד השדרה. ממשיך לא לחשוב על כלום. לאחר מכן אני מתיישב בקצה המיטה ועושה כמה תרגילים לעורר את מחזור הדם ברגליים, נכנס במהירות למקלחת, משפשף פנים וידיים עם סבון אנטי בקטריאלי. אוטם את נקבוביות עורי עם מוֹנָה, זה אלכוהול ששמו מונה! בלילה, בחריץ שמתחת לדלת הכניסה, יכולים להתגנב כל סוגי הטינופות. וירוסים! אני לוגם כפית של סירופ מחטא קולואידלי ולא חושב על כלום. נכנס למטבחון הזעיר. רק אדם אחד יכול לעמוד בו. אני שם קומקום קטן על להבת הגז. חוזר לחדר. מתבונן על הקירות שעליהם תלויות 27 עבודות אמנות, מהרצפה עד התקרה. התת-מודע הנרקסיסטי שלי עוצר אותי מול דיוקן שלי שצייר אדוארד צ'ופן, צייר מעיד הולדתי. במשך שלוש דקות אני מבצע תרגילים לצוואר ומתבונן בעצמי. אני נראה טוב לעזאזל, שזוף, עם הבעה של מאצ'ו ואופטימיות חצופה. חזרתי לא מכבר ממסע ספרותי במזרח התיכון. איני זוכר את התאריך המדויק.

אני חולט תה נענע, מכין יוגורט עם פתיתי שיבולת שועל, תמרים, חמוציות, קיווי, שמן קוקוס, אבקת כורכום. חוזר לחדר. יושב על המיטה, ליד שולחן הכתיבה, שולחן אחר הרי אין לי. מניח ליד המחשב את המגש עם היוגורט ושתי כוסות תה. ניחוח בריאות עולה מן המגש. חש שצבא של ויטמינים פולש לגופי. מפעיל ערוץ מוזיקה אחר, מוזיקת נשמה ובלוז. לוגם מהתה ופותח אימיילים. משוטט מעט בפייסבוק. אני ממש נהנה ולא חושב על שום דבר. פותח דף לבן במחברת, החלטתי לכתוב מחזה, ברגע זה אני מחפש את הדמויות. השם הזמני של המחזה: בוהומיל ופרנץ – מאלפי יונים ועכבישים. אני בוהה ארוכות בדף הלבן. ההשראה פוסחת עליי, איני נלחץ. רוכן לעבר המיטה ואוחז בספר באופן אקראי. דניאיל חארמס! הסופר שמת מרעב בסטלינגרד. סלח לי דניאיל, יש לי מלאי של מזון, גם חודשיים לא יספיקו כדי לחסלו, הייתי מזמין אותך לארוחת ערב. אני קורא כמה עמודים ומיד עובר לצפות ביוטיוב בלורל והארדי, השמן והרוזה. צופה וצוחק בהנאה רבה ולא חושב

דליה מאירי

עוף־חץ, 2020

אבן גיה, גובה 210 ס"מ

על שום דבר. הולכות וקרבות השעתיים שבהן מותר רשמית לצאת מהבית. אני מוחק את תאריך האתמול שרשום בעיפרון על הודעת ההיתר ומעדכן אותו. עוטה מסכה על הפרצוף, תוחב חבילת מגבונים לחים אנטי בקטריאליים לכיסי, תולה את התיק על הכתף ויוצא לרחוב. למסלול הקבוע, נאמן לו טוטלית. נקודת ההתחלה היא ברחוב הוֹרְיָה ואז מתחיל לטפס בצעד גרני ברחובות רְקוֹבִיץָּה וצ'טאַצ'י. מימין ומשמאל וילות, ערוגות פרחים, מדשאות, עצים פורחים. הכלבים אינם נובחים לעברי עוה, הפכנו לחברים. אנחנו משוחחים, בטלפתיה כמובן, על מצב התקופה.

הנה הפסגה, סמוך למלון Belvedere הקפוא בדממה לא אופיינית. אני יורד כמה מדרגות מתחת לצלב אפור המוקדש לגיבורי האומה, צלב גבוה ומשעמם, ללא שמץ נשמה. ממהר ומגיע לספסל האהוב עליי, מתפשט ומחליף במהירות למכנסיים קצרים. יורד לכמה שכיבות סמיכה ורץ במקום כמה דקות, תרגיל סבולת לב-ריאה. נשכב על הספסל השחוק שנשרט מהצהרות וגילויי אהבה. מתמסר לליטוף קרני השמש. מבלי להרגיש גם הרוח עושה בי את שלה. אני לא חושב על שום דבר. מיינדפולנס! עוצם עיניים, מתמקד בנשימה ומשתדל לראות רק את קצה האף. זה מנקה את המוח ממחשבות. הציפורים מצייצות בעליזות מתריסה. אם אתמיד באימון במשך שנים, אוכל לרחף ממש, מבטיח לי הבודיהסט גונרטנה. לפתע, מהמגדל שעל בניין העירייה, מתגבהים אקורדים מופרים של הרפסודיה הרומנית! אני נזכר בשנים שבהן ניגנתי בכינור בפילהרמונית של קלוז'. הצלילים נבלעים במהירות בצלצול מורעב של פעמוני כנסיות, הבוקעים, כמו על פי סימן מוסכם, מכל מגדלי הכנסיות. השעה 12! מדענים שוודים ורוסים הגיעו למסקנה שצלילי פעמוני כנסייה מחסלים את הווירוס כמו גם תאים סרטניים! העיר הנצורה מוצפת בתנודות מרטטות ומרפאות. אני חש ביטחון מוחלט! ודרך אגב, אין נפש חיה מסביב. מדי פעם חולף על פני מישוהו המושך אחריו כלב, או מתאמן בריצה, מתפקע כמעט מרוב מאמץ. אני מתלבש, אפוף ברוגע טיבטי אמיתי. שום דאגה אינה רודפת אותי עוד. אני עוטה את המסכה ומתחיל לרדת במדרגות בזהירות כדי לא למחוץ איזו נמלה או חֶרֶק אחר. חולף על פני המכולת הקרובה למקום מגורי שאליה אני נכנס מדי פעם לקנות לחם, מים מינרליים או יוגורט. מול דלת דירת הסטודיו שלי אני שולף מגבוני אלכוהול, משפשף את כפות ידיי, ידית הדלת והמפתחות. חולץ בכניסה את נעליי. אין כאן מסדרון, שלושה צעדים ואני מגיע ישר למיטה. מתפשט, הקולב נמצא על הקיר משמאל. למטה, ליד הדלת, מסודרים בשורה תכשירי חיטוי. אני מרסס על הנעליים, כפות הידיים, התיק, המשקפיים... לובש את האימונית שנותרה על המיטה מהבוקר, נכנס למטבחון ומתחיל לבשל, אחת מהתשוקות הגדולות שלי. תוך כדי בישול אני מדמיין שהזמנתי נסיכה לארוחת הצהריים. מוזג לעצמי כוס יין אדום יבש, מקיש על הבקבוק ולא חושב על שום דבר. המודעות מכוונת רק לרגע הנוכחי. מיינדפולנס. אני מניח את ארוחת הצהריים על שולחן הכתיבה שבחדר, איפה לעזאזל עוד אפשר להגיש אותה כאן, מבחין בנסיכה לידי, אחוזה באקסטוזה קולינרית! היא נעלמת מיד כעשן שקוף, אני מחפש ברשת סרט מערבי. על הצג מופיעים אחיי האקדוחנים, פרצופיהם מכוסים מטפחות, מגבעות רחבות על ראשיהם. מדי פעם נופל עליי נמנום, אני סומך עליהם שיסדרו בלעדיי... כך חולפות שעות אחר הצהריים.

לעולם איני צופה בחדשות, רק בתכניות קולינריות ובסרטים תיעודיים, סרטים ישנים שכבר ראיתי. מדי פעם אני מתקשר למונה שלי שמתגוררת באזור מרמורש, או שהיא מצלצלת אליי, אנחנו משוחחים כאילו הכול זורם כרגיל. נורמליות מצמררת. מבחוץ נשמעות תדיר יללות הסירנות של רכבי הצלה. טבעי! המפקדה שלהם שוכנת כמה מאות מטרים מדירת הסטודיו שלי. אין חדש תחת השמש. בערב אני מתאמן עם שתי משקולות. אין ספור כיפופי ברכיים, מדמיין שאני פאפיון ("פרפר" מהספר שעובד לסרט בשם זה) שנידון למאסר על לא עוול בכפיו והוגלה למושבת עונשין צרפתית שממנה ניסה לברוח במשך 13 שנים. לוקח שני כדורי טניס ומעסה את כפות הרגליים. יש לזה השפעה על תפקוד האיברים הפנימיים, אנטי אייג'ינג ואנטי סטרס. אחרי האימון פותח את המחשב וצופה בסרט, הפעם סרט היסטורי קוריאני! אני כבר מתחיל ללמוד את השפה. לפני השינה, אני בוחר באקראי ספר וקורא בו מספר עמודים ונרדם בלי לחשוב על כלום, בחיוך מאושר על השפתיים.

יש לי שתי תכניות שבכוונתי לממש לאחר שהמגפה תגווע: להשתתף בתחרות פיתוח גוף לגיל השלישי ולעשות סרט – מותחן, כבמאי, פּרֶפּוֹרְמֶר ותסריטאי. גרסה מחודשת שתיקרא Hard to Kill-19. כתיבת יומן מגפה היא מעשה חסר תועלת ומשעמם להחריד. כל יום זהה למשנהו ב-99%. כמו המגבונים האנטיביוטיקאליים – הורגים חיידקים ב-99% מין פּרֶפּוֹטוּם מוֹבִיֶּלָה.

[תרגום מרומנית: משה ב. יצחקי]

ורדה יתום
התשוקה לעוף, 2008
חימה, זכוכית וחוט, גובה 88 ס"מ, Ø 22 ס"מ

רוני סומק

אף על פי כן. שיר דאדאיסטי

"...מלאכהמנות נצח את ברוס לי
מלאכהמנות הוא אלופעולם..."

(דוד אבידן)

אף על פי שג'ון קנדי לא היה יכול לגרוב גרבים
לבד בגלל דלקת מפרקים חמורה
בגב התחתון.
אף על פי שפבלו גרודה בשירו "אודה לגרבים" תאר
"גרבי פרא" שהלבושו על רגלים שהיו
"זוג כרישים ארזים",
ושטיבן הול בספרו "כריש זכרון" תאר דג מחשבה
ענקי הנזון מזכרונות של אנשים.
אף על פי שג'ון אדגר הובר - ראש ה-FBI - קשד כי מרלן דיטריך
היא מרגלת נאצית והורה לסוכניו לקרוא כל מלה
שהטמנה במעטפות הדאר שקבלה.
אף על פי שוויסלבה שימבורסקה מנתה עצמות בכף ידו
של אדולף היטלה,
ושליאונרדו דה וינצ'י צייר מהדמיון את אצבעו
של אלהים.
אף על פי שהרמב"ם כתב את "היד החזקה",
ושברוס לי, שהיה בעל יד דומה, החזיר אותה
לאפקנאות השמימית בגיל שבו עוד לא מתים מנוקאאוט.
ואף על פי
כו
ברוס
עדיו
חי.
עבדה: הוא שורה בשיר של
דוד אבידן.

מלאכהמנות נצח את ברוס לי מלאכהמנות הוא אלופעולם.

רוני סומק

כשדוד פגש את ברוס, 2021
קולאז' מטופל, 21x29.7 ס"מ

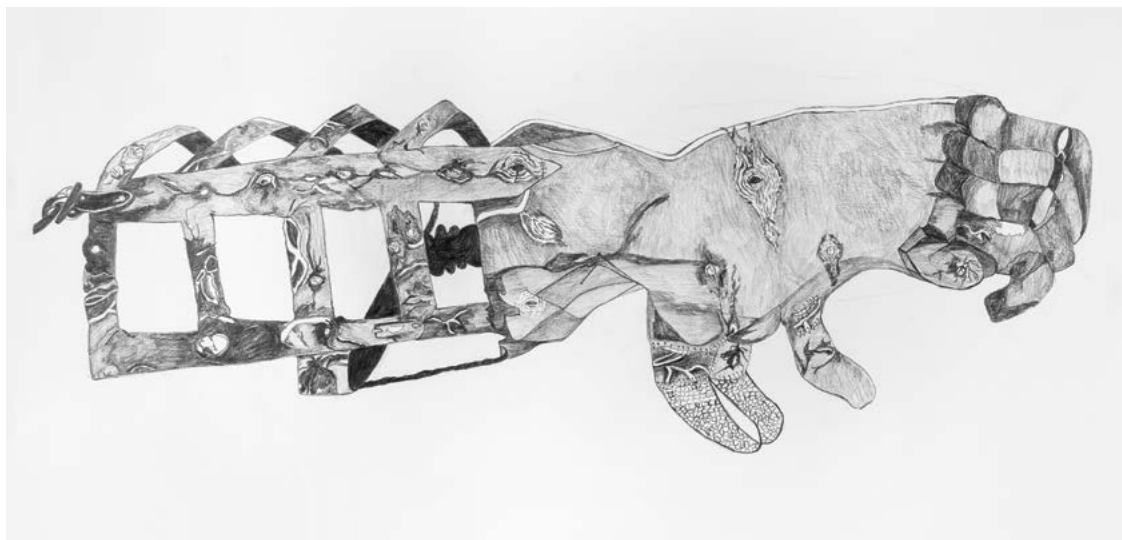
משה ב. יצחקי

תחרות אולימפית

ומה נעשה בימים המתקצרים
בימים הנסוגים מן החופים
נמקרים להחיש את השקיעה
ומה בלילות המתארכים בנו
בריכותם ודוחים את הזריחה
ובמה נהרהר אם נעלם מאתנו
מספר ההקפות שנותרו לנו
עד קצה המסלול עד קו הסיום
המבדיל בין חשך לאור
בין נצחון לתבוסה, בין ראשית
לבין אחרית, בין הבשר לרוח.
אם נרוץ מהר יותר נקצר
ימינו, אם נאט ישיג אותנו
המלאך המזגב בנו מקו הזנוק.
מוזר איה נפשונו נשאת בקלילות
למחוזות ילדות בגופנו המקשיש
על רגלים שפכדו מזקן
מה נותר לנו מלבד זכרון מתעתע
על מה שהיה יכול להיות ולא
יקרה עוד לעולם.
מה יותר אם לא נמשיך
לקבץ מטבעות שמחה
המטלים בנו בקמצנות
מכף יד קפוצה.
אחה, בף יד, לטוף רפאים
והד מטבע שמחה
שיפל מתרמילנו הקרוע
כשנגיע כצב או כאכילס
לקו הסיום?

ליאור וקסלר
הלב והמעייין, 2021
טכניקה מעורבת, 40x40 ס"מ

מעיון משה
יד מכנית, 2021
רישום על נייר, 70x100 ס"מ

מימין:
סד תותבת, 2021
עץ, מתכת ומסמרים, גובה 68 ס"מ

מכונה

א. כביסה

בשדרות
כָּבֵר שֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת
כְּבִיסָה שֶׁל חֶמֶשׁ נֶפְשׁוֹת
מִסְתַּוְּבָבֶת בְּמִכּוֹנָה
כָּמוֹ רְגָשׁוֹת
בְּזִמּוֹן שֶׁל אֲזַעְקוֹת

חֲלָצוֹת מְלַכְלָכוֹת מִמְדַּשְׁאוֹת
מִכְנָסִים עִם בֶּץ מֵהַשְּׁדוֹת
יְלָדִים שֶׁכָּבֵר עֲנִיִּים מְלַבְּכוֹת
מְצִיאוֹת שֶׁכָּבֵר בְּרוּרוֹת בָּהֶן הַבָּאוֹת

אוֹלֵי הַפַּעַם
תְּבוֹא עִם הַשְּׁבֶת
הַבְּרָכָה
אוֹלֵי אֲפֵלוֹ דְּמָמָה
שְׁבֶת אַחַת
שֶׁקָּטָה
אוֹלֵי הַכְּבִיסָה תִּסְפִּיק לְהַתִּיבֵשׁ
עַד הָאֲזַעְקָה הַבָּאָה

ב. קפה

מְכוֹנַת קָפָה חֲדָשָׁה
עִם קַפְסוֹלוֹת מְדֻרָּם-אֲמֵרִיקָה
מֵהַקּוֹמָה ה־15 בְּמַגְדֵּל
נוֹף עַל תֵּל אֲבִיב וְהֵיִם

שָׁעַת צְהָרִים עֲמוּסָה
אֲנָשִׁים עוֹבְדִים
מְעַדִּיפִים לְפִסְפָּס אַרוּחָה
חֲלִילָה לֹא לְבִטֵּל פְּגִישָׁה
מְזַפְיָה
תְּכַיֵּן לִי
אֲסַפְּרֶסוּ
בְּבִקְשָׁה
מְחַפָּה לִי
עוֹד יוֹם
בְּלִי
מִשְׁרָה

אילנה קוטינוב

בארץ זרה

המטוס מבצע נחיתה
מבט לרחוק
גשם
הנספג בתוך השלג
בלם נחפזים לרדת
ואני כלל לא בטוח שיש
אדם
המחכה לי

מיקי צדיק

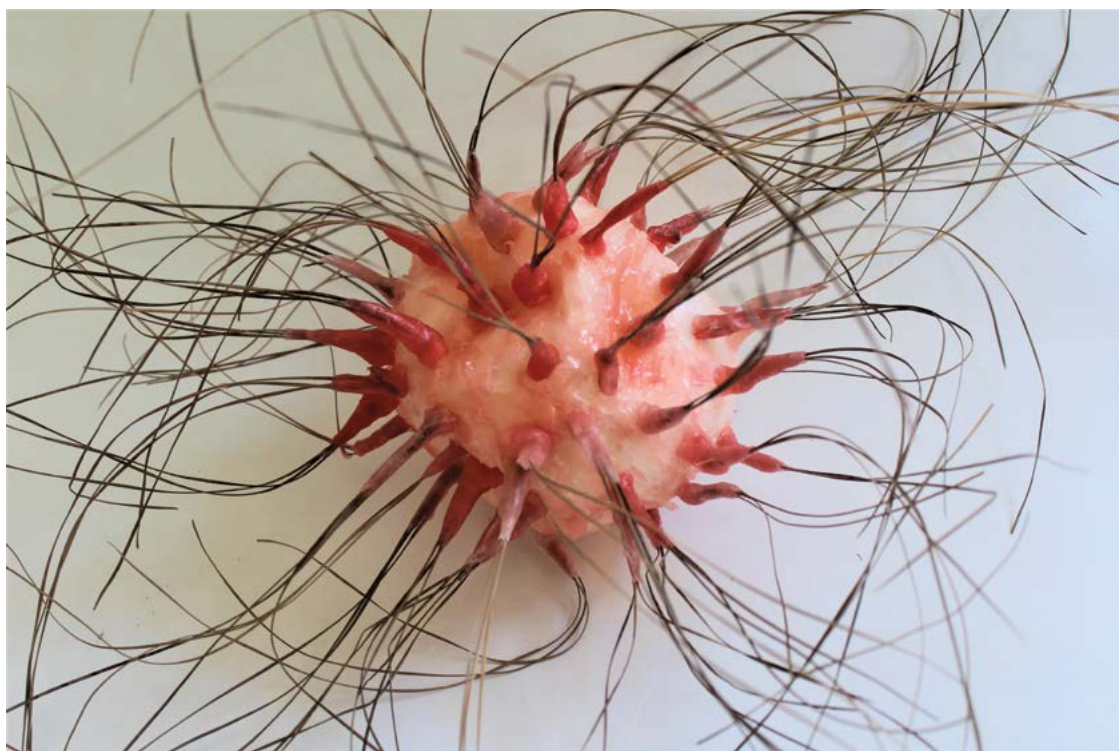
ללא כותרת, 2019

הדפס עץ ורישום: חיתוך, דיו ואציטון, 50x65 ס"מ

יערה בש

חרוב לבדו

מה עושה עץ חרוב
בניער מלא אֲרָנִים?
הרי ריח האֲרָנִים הרבים
מאפיל על ריחו
ואין לו בְּרָרָה
אלא להמשיך ולהפיצו.
כי עץ החרוב לא יודע
שעליו להתנאש מהחפושים
אחר בת זוג
בניער מלא אֲרָנִים.

לי צבר
הפרייה, 2021
שעווה, נייר משי ומחטי אורן, 40x30 ס"מ

חי-זר.

שבוע לפני פורים אמא ואני חתכנו, הדבקנו, הדקנו ורסקנו: קרטונים לבד, צב נינג'ה לכנפים, מחושים למסכה. הכל התחבר תחת הגיון פנימי של שפע וחופש אמנותי. הייתי ירוקה כלי, היינו שלמות על הכוכב שלנו.

.....

כשהגעתי לרחבת בית הספר, לא זיהתה את זה אף אחת. כל נסיכות הלילה והלבבות שאלו אותי "מה זה, למה התחפשת?" ממרחק אינטרזקטי. זו לא הפעם הראשונה שהייתי "זה". חלק נפרד ובלתי מזהה. שאלת "אתה בן או בת?" הייתה שגרה עבורי. אבל איך גם כאן פספסתי? לא ידעו להגיד אותי.

.....

חורתי הביתה נבוכה, ספרתי לאמא שאף אחד לא ידע להגיד מה אני. אמא שלי לקחה לורך שחר וכתבה על חזי השטוח "חי-זר". בעצם, את הקצקוע הראשון בעורי, אמי טבעה, וזה מה שסמל: "כאן גרה בפייף חי-זר, נא לא להפריע לה לחיות כרצונה. אם אני לא אומרת לה משהו, בטח שלכם אסור, זאת, מי יכול עליה? היא תהיה מה שבא לה"

למחרת הלכתי להצגה בהיכל התרבות, חי-זר מזהה, כולם ידעו מה אני.

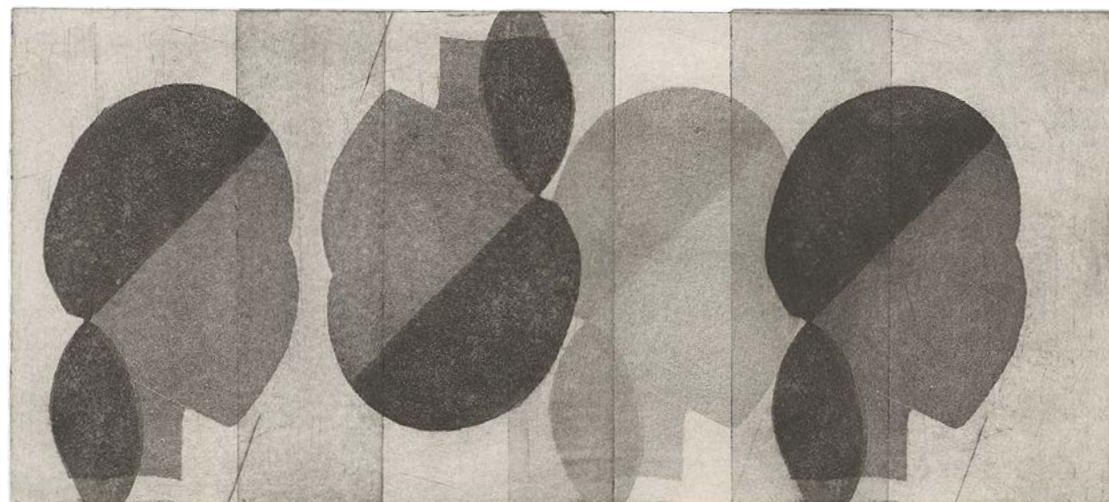

שקד כהן
מתוך: חי-זר, 2021
וידאו (4:53 דק')

יערה בש

אֲבָנִים

אֲנִי חֲלוֹק נַחַל,
אֶחָד מִנֵּי רִבִּים,
כָּזָה שְׂאוֹהֲבִים לְהַשְׁלִיךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם.
וְאַתָּה כְּמוֹ יְהוָה לֹא מִלְטָשׁ,
נִחָשֶׁק וּמִסְתוֹרִי,
כָּזָה שְׂרוֹצִים לְשָׁמַיִם עַל טַבַּעַת.
וּבְכָל זֹאת –
שְׁנִינוּ אֲבָנִים.

ירדן אלגרבלי
ללא כותרת, 2021
תחריט, אקוטינטת סוכר, 55x25 ס"מ

פאטמה אבו־דומי
פאטמה, 2019
שמן על בד, 40x50 ס"מ

*

שְׂבִיבֹא הַלְיָלָה
יִשְׁכִּיב אֹתִי לִישׁוֹן
אֵינֶנִּי יֹלְדָה שֶׁל אֵף גֶּבֶר
כָּל הַלְטוּפִים, פְּרָחִים דוֹהִים עָלַי.
שְׂבִיבֹא עָלַי הַלְיָלָה, הָעֵמֶק
שְׂאֵלֶךָ אֶל הַמְּקוֹם מִמֶּנּוּ לֹא צָרִיךְ לָשׁוּב
קַעְרוֹת הַיָּדַיִם שְׁלֶךָ,
חֲצִי פְּנֵי חֲצִי יָרֵחַ
צָף קְלוֹא.
רַק נִשְׁתִּי לְהַרְדֵּם עַל סִפָּה עִם בּוֹא עֶרֶב
פַּעַם אַחֲרוֹנָה שְׁתָּרִים אֶת גּוּפִי
גָדוֹל בְּגָרֵם הַמְּדַרְגּוֹת תִּנְיֵחַ עַל מִטָּה קִטְנָה.
תִּכְשֶׁה בְּשִׁמְיָךְ, תִּהְדַּק עֲרַפֶּל בְּשִׁפּוּלֵי הַהָר
תִּגִּיד, עֲכָשׁוּ
גְלָם
מִחַר אוֹלֵי פֶרֶד.

נועה לויין חרזיק
גופיף (רישום בתנועה), 2021
עט על נייר

פאטמה אבו־רומי
פאטמה, 2020
שמן על בד, 70x80 ס"מ

דנה בומץ

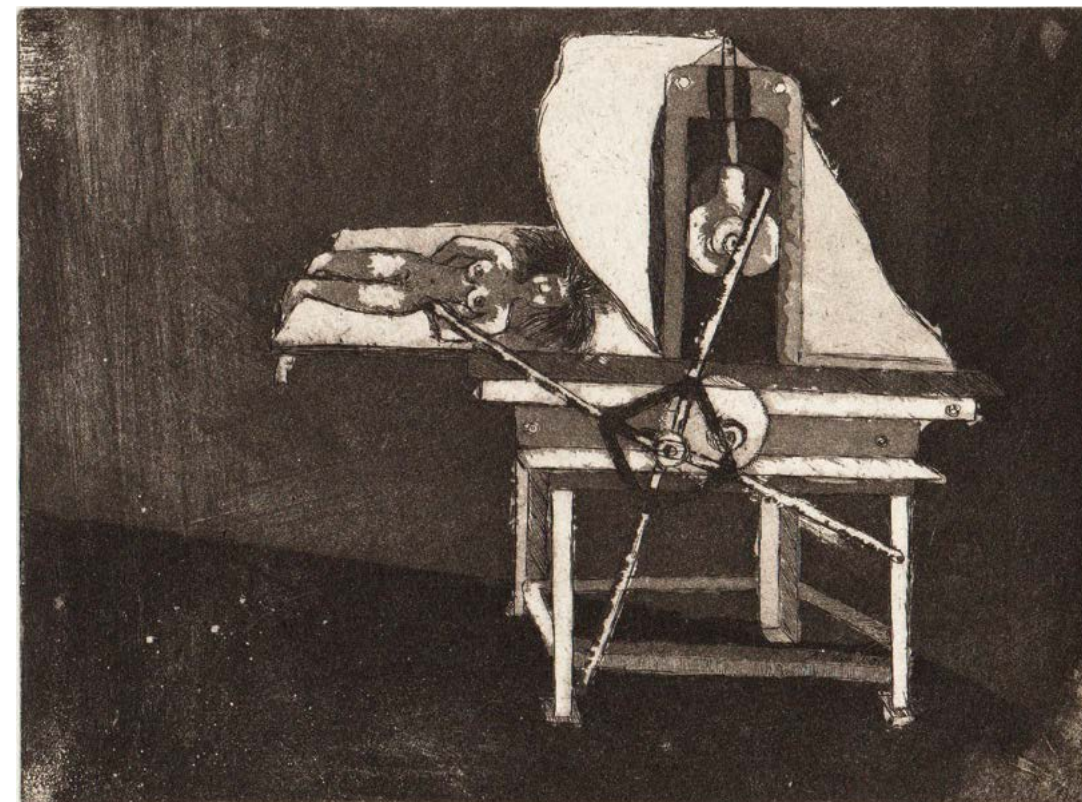
*

אין לי מה לתת לך עוד,
חר הגוף
טפטוף המבטים שלך אלי.

בלם רוצים לתבוע בי חלקה
אך הגוף שלי עגוף, יפה ועגוף.

אם הייתי נולדת מחדש
הייתי כל יום חיה בכאב הקטן,
בצללים הנופלים
אל חומת השכן.

הייתי פונה מן הדרך
מקשיבה יותר לשירת הצפורים
לא נשאתך,
תולה בתהום האויר הזה
פעלה שנתפס בקסם הקור.

ליטל שרוני
מכבש, 2018
תחרית ואקוטינטה, 15x20 ס"מ

עבדאללה א-ריאמי

העתיד מאחורי

הלילה אברח
רק ללילה אחד
וכשאברח
יהיה העולם שלי בלבד.
אני בכל מקום
ואינני בשום מקום
השמים יהיו ערפליים
והעננים לא במקומם הרגיל
ובכל זריחה
תהיה הארץ שבר זכוכית
והאנשים יחפים.
הימים יהיו יבשה
והיבשה תהיה ימים.
הילדים אולי יהיו באמת
בתים קטנים שיכילו את כלם.
כשאברח
לא יזוהני הבדיות
יהיו שיברכו אותי בנעם
השכנים לא יחשבו עלי רעות
וכמותם גם כל העם
וכשאשוב
יהיה העולם כלו מאחורי,
כמו העתיד, קודר וזוהר.

[תרגום מערבית: עידן בריר]

עליזה בן עטר
לימור פיברו, 2021
ציור בצבעי גוף, 70x100 ס"מ

מולי פלג

היכן שאוּזל הרחוב

היכן שאוּזל הרחוב
ומתחיל רקוד השָׁדָה.
היכן שְׁנָתִיב מְבִיט מתפשוף לְאָחוּ,
ואפוק אָנוּש מתאדָה.

היכן שְׁתַּרְמוּס מתרַבֵּת
מוקר בְּמַרְבָּדִים שֶׁל פְּרָגִים,
והפְּרָא שְׁבִי נִחְלָץ משִׁבּוֹ,
נסָחֵף בְּרוּח פְּרָצִים.

היכן שְׁנוֹגְמֵר רְחוּב, טֹבֵעַ מתחיל,
מועד שְׁפָרוֹן היַעַר.
אִפְּק קָדוּם מְבַהֵיק אֶת מִצְחוֹ,
מְלֵהִיב תִּקְוָה וְסַעַר.

היכן שְׁמִישׁוֹר מוֹסֵב
לְמִשְׁהוֹ לֹא רְגוּעַ,
וּבְקִצָּה כָּל טִיּוֹל אוֹרְבָּנִי
מִמְתִּין מְרַחֵב נְגוּעַ.

היכן שְׁרֵאשׁ חֵץ הָאֲנָפוֹת
הַחוֹלְפוֹת כְּרָגַע מֵעַל רֵאשֵׁי,
מִפְרִיעַ לֹא דִיּוֹ
מִכְדֵּי לְהַפְּךָ לְסַכּוֹן מִמִּישֵׁי.

אלה ברכה חודפי

דבר ומעשה בגן הבוטני, אייר תשפ"א
גרפיט על נייר, 42x29.7 ס"מ

בכניסה לסבך, אייר תשפ"א
עפרון וצבעי מיים על נייר, 42x29.7 ס"מ

מולי פלג

לא לשימוש

היא אינה מאמינה בנצח,
נצח בדרך קלל משקר.
לנצח אין מה להפסיד, לנו יש.

או שתמוג, או שתלך.
מה שיבוא קדם.
לא נודקו ביחד, גם לא לחוד.

כמו הסבונים הריחניים
שהיא אוגרת בקערית
הקטנה ליד הכיור:

לא לשימוש, רשמה
באותיות בולטות
על נר צהב.

גם על לכה
תלוי פתק כזה.

אסראא גנאים
דיוקן עצמי, 2021
רקמה פלסטינית, 20x20 ס"מ

רפי וייכרט

רעש אחר

את הדברים שרציתי לומר
אצטרף עכשו לשמור.
אזנך נדאי קשובה כבר לרעש אחר
שלנו, החיים, אין בו דבר.
מאחר בערב אני יושב על המרפסת
והמלים, כדרךך, אינן מחדישות.

מור דימר

מלבנים, 30x40 ס"מ

שרף אורנים, 20x30 ס"מ

סופת חול, 20x30 ס"מ

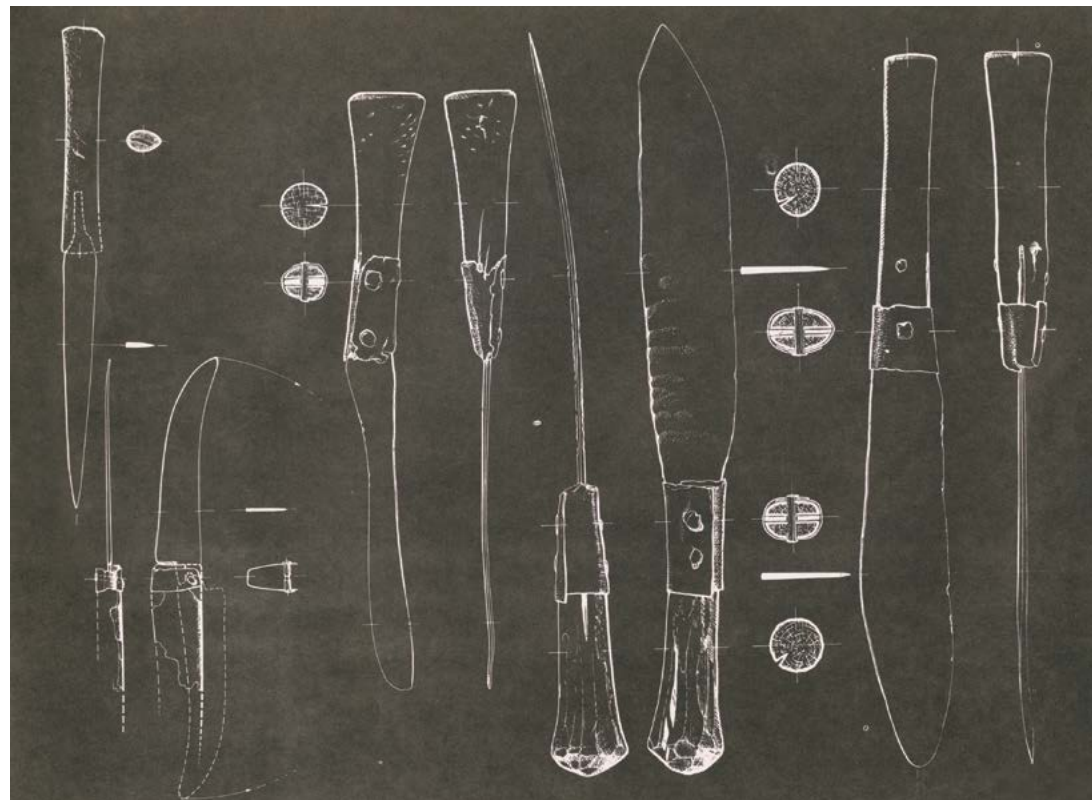
מתוך הסדרה "באישון ליל", 2021

תצריב אקוויניטה

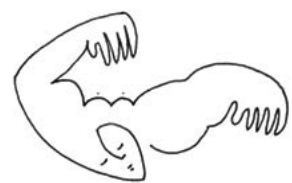
אסתר יוסופוב

*

אֶפְשֶׁר לְלַכֵּת לִישׁוֹן כְּשֶׁהִמְאָכַלְתָּ מֵעַל
לְרֵאשָׁה, לְחַיָּה בַּבֶּקֶר אֶל אִשְׁתְּךָ לְאָכַל
וְלֶאֱחֹז בְּסַפְיוֹ כְּשֶׁהִמְאָכַלְתָּ מֵעַל
לְרֵאשָׁה, לְכַעַס עַל עֲנִינִים שָׂאיוּ בֵּינָם לְמֵאֲכַלְתָּ שְׂמֵעַל
לְרֵאשָׁה חֲצִי דָבָר וְדָבָר נֹסֵף
שְׂאֵפְשֶׁר לְהִתְנַוֵּת אֲהָבִים כְּשֶׁהִמְאָכַלְתָּ מֵעַל
לְרֵאשָׁה, לְעִזְאוֹל, חַיִּים שְׁלֵמִים
אֶפְשֶׁר לְחַיּוֹת כְּשֶׁהִמְאָכַלְתָּ מֵעַל
לְרֵאשָׁה וְגַם כְּשֶׁהִיא נֹנְעָצֶת בְּבִשְׂרָהּ
אֶפְשֶׁר לְהִדָּבֵר מֵאֵד.

לירון אוהיון
אם יחתכו בי, מה יגלו, 2021
רדי מייד מעובד, 18x25 ס"מ

וואחקה

בבקר בגן בוטני ספר לנו מדריו נלהב,
על זנים שונים של תירס
אדם לבן צהב ושחר.

לעת ערב המונים רקדו ברחובות
אכלנו סביצ'ה והשתכרנו קלות
לחשתי לה בשפת הקדש מה אני רוצה שתעשה לי
לפני שתתפוגג השפעת המסקל)

ואז בחצות הגבר הלבו
שקראנו לו מר חלה,
אסף נערה למונית צהבה.
ילד שמנמו נגן באקורדיון לחבורת שכורים עליזה.
אשה וגוזליה התכוננו ללילה שחר,
על שפת מדרכה לאורות המסקדה הסמוכה.

אהבה כבר לא נעשה היום
זנים שונים של רע התגנבו למשתנו.

אדם, לבן צהב ושחר.

דיוקן ערב

כשהערב יורד על ארץ פאוכה,
הוא נושא אתו שתיקה נבוכה.
כשהערב יורד על ארץ
הכבולה לכללי המציאות,
מציאות – מלה קשוחה במלון היא,
פוצעת בדרך כלל היא.
כשהערב פוסע בזהירות,
עובר בין הבתים,
בין משואות הפאב,
העומדות לפני הבתים,
יש שהוא עומד בפתח,
יש שהוא לוחש,
הניחי לי לגעת,
הניחי לי להיות עד.
יש שלעתים
אור המשואה איננו,
והפאב דועך
מתכונן ליד הכותבת שיה,
בראשיתו:
כשהערב יורד על ארץ פאוכה,
זו עת הנפש לדבר...

מואזיד אַראַווי

הליכה

אַני הולך על השביל הזה
כְּדִי לְהַגִּיעַ אֶל סוּפו.
השביל עקש
ומוליך אותי אל שביל אחר.
אַני הולך עליו באימה
והוא מוליך אותי אל שבילים נסתרים,
בין נקיקים, ערוצים וְהָרִים.
הוא מורה לי להתחלק

בין השביל הזה לאחר

אינני מהמר
על שבילים
אלא נוד המפסל מְדַרְכּוֹת.
כָּל מָה שְׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ מְצַעְדִי
הוא שִׁיצִיתוֹ אֶת הַנִּיצוֹץ
וְכָל מָה שְׁאוֹתִיר אַחֲרַי
לֵךְ
וְהַדְרָכִים תִּשְׁאַרְנָה שָׁם.

[תרגום מערבית: עידן בריר]

דרורה דקל
שלושת התאומות, 2021
כלנית מיובשת, מגורות נייר על רקע הדפס עץ, 38x50.7 ס"מ

ואף על פי כן בחיים ובאמנות

רפי וייכרט משוחח עם חברי המערכת
משה ב. יצחקי, אלה קריגר ועודד הירש

רפי:

האם יש לאמנויות הכתובה והפולסטית (ציור, פיסול, צילום וכיו"ב) תפקיד פעיל בהתנגדות לשלטון? לממסד? לעוולות חברתיות? מהו?

משה:

ב־1904 כתב פרנץ קפקא מכתב לידידו אוסקר פולאק ובין היתר הוא כותב לו: "...ספר צריך להיות גרזן המבקע את הים הקפוא שבתוכנו...". הציטוט מכוון אמנם לכל קורא ובכל זמן ומקום אך למיטב הכרתי משמעויותו חריפה ואפקטיבית יותר בזמנים חשוכים, בתקופות שבהן בני אדם, עמים וְחברות חיים תחת שלטון רודני, בשעה שרוח האדם וחירותו נרמסים בציפורני המשטר, הממסד ומנגנוניו. בזמנים כאלה אין לאמנויות השונות זכות שתיקה או הסתגרות רק בְּדלת אמות של האסתטיקה והמבע הקשור לעולמו הפרטי של היוצר, או חמור יותר להיות שותף למכונה הדורסנית, המסיתת, המשסה והמפלגת. לאמנויות השונות יש תפקיד מכריע ופעיל לשחרר את הרוח מְכֵלָה, ליצור סולידריות, לחשוף ולערער את הכזב, המניפולציה ואת המנגנון המדכא שבהם משתמש השלטון. יש לשפות האמנותיות מערך רב־שכבתי של לשון, צבע, דימויים, מטפורות וכיו"ב כדי להרחיב ולהעמיק את המבע המחאתי מחד גיסא וליצור מרחבים שבהם צרכני האמנויות מוצאים מקלט ונחמה ואף לעורר ולהגביר מרי ומחאה ציבורית מאידך גיסא. משטרים טוטליטריים מזהים את הפוטנציאל המסוכן להם הטמון באמנויות ולכן הם מגייסים לשורותיהם אנשי אמנות להיאבק באמנות החופשית ולשרת את מטרות השלטון והשליט המושחת.

עודד:

לאמנויות תפקיד פעיל בשיקוף ובהתייחסות למצב החברתי מבעד לזווית הייחודית של האמן. יש להן תפקיד בניסוח קולות המאתגרים את התפיסה הממסדית, הבוחנים את האקסיומות של הזרם המרכזי. מכאן ועד תפקיד פעיל בהתנגדות לשלטון, יש מרחק רב. לטעמי, האמנות במיטבה כאשר היא פועלת מתוך ריחוק מסוים, מתוך מבט פואטי ורחב, ולא מתוך קרבה לעומתית לאירועים האקטואליים.

אלה:

אני רואה את האמנות כפעולה הנעה בין שיקוף ריאליסטי שבא לייצג את המציאות נאמנה ובין יצירת עולם מדומיין שמהווה אלטרנטיבה לאותה מציאות. בתוך התווך הזה עולות שאלות אפיסטמיות־מוסריות־אסתטיות כמו "מהי אותה מציאות?", "מנקודת המבט של מי?", "מהן נקודות העיוורון של אותו ייצוג?", ו"כיצד מתווכת אותה (אלטרנטיבה ל)מציאות?". בנוסף, שני הקצוות הללו קורסים לתוך עצמם כאשר עולה השאלה "מהן נקודות ההשקה בין העולם המדומיין והעולם הממשי?"

רפי:

איזו דוגמה מובהקת מן העבר עולה בראשכם כשאנו מדברים על יצירת אמנות בולטת שהשפיעה על תקופתה באף־על־פי־כְּנויות שלה?

עודד:

האמן כריס ברדן (Chris Burden) יצר בשנת 1971 את העבודה SHOOT, שבה ביקש מחברו שיכוון אליו נשק ויירה כדור חי בכתפו (של האמן). המיצג הנועז הזה התבצע אל מול קהל של כתריסר אנשים באירוע סגור בגלריה בסנטה אנה, קליפורניה. זו עבודה שמעמידה במרכז את הפעולה, את העשייה, את החוויה הבלתי אמצעית. האמן מנסה להבין מה זה אומר ואיך זה מרגיש 'לחטוף כדור'. הוא עושה זאת באופן פיזי ואקטיבי בכך שהוא מארגן טקס אמנותי בנוכחות קהל במהלכו הוא עצמו נורה. העבודה הזאת התקיימה על רקע המחאות על התמשכותה של מלחמת וייטנם וקהות החושים הכללית שאפפה את החברה האמריקנית כלפי טרגדיות אנושיות יום-יומיות הגלומות בפציעתם ובמותם של המוני חיילים צעירים.

משה:

מתוך שלל דוגמאות אביא כאן שתיים: האחת נוגעת לצינונות ולתקומת עם ישראל והשנייה לפרוזה ולשירה שנכתבה במזרח אירופה, בעיקר ברומניה תחת השלטון הקומוניסטי. ללא האף על פי כן הספרותי של תקופת ההשכלה, דור התחייה ודור בארץ לא הייתה קמה התנועה הצינונית ושיבת ציון ותקומת ישראל לא היו מתרחשות. סופרים כמו מאפו ומשוררים כמו יל"ג החלו להניע תהליכים של ניתוק מהדת הממוסדת וכמיהה לארץ ישראל, משוררים כמו ביאליק וסופרים כמו אחד העם, ברדיצ'בסקי ותלמידו וחברו יוסף חיים ברנר הניעו בשיריהם ובסיפוריהם את הנפש והגוף למעשה הרואי של עזיבת הגלות ובניית בית, חברה ותרבות בארץ ישראל בשעה שנדמה היה כי בא הקץ על ההיסטוריה ועל ההווה של העם היהודי בגלות. מבין כל הדמויות המצינוניות כאן, אני יכול לומר שלאף על פי כן הברנרי היתה חשיבות מכרעת בשני העשורים הראשונים של המאה ה-20, במאמרו, ביצירותיו ובפעולו. האף על פי כן הברנרי השפיע על דורות רבים של אנשי חינוך ותרבות. ובאופן אישי ברנר האיש ויצירתו משמשים לי כמקור לא אכזב של השראה ועשייה על האף על פי כן שלי במחאותיי, בפועלי החינוכי וביצירתי.

הדוגמה השנייה היא מהמרכזיות והבולטות במשוררי רומניה, אנה בלנדיאנה, שאת שירתה שנכתבה במחצית השנייה של המאה העשרים ועד היום אני מתרגם וחוקר. בלנדיאנה פעלה וכתבה תחת משטרו של הרודן צ'אושסקו. שיריה כמו אלה של משוררים אמיצים אחרים שלא התקרנפו, הועברו מיד ליד והיוו מקור של נחמה, סולידריות, בית ותקווה ליתומי התקופה, בעידן שבו השלטון ניסה לכלוא אפילו את המחשבה וכשהשירה והאמנות החופשית היו אסורות והוטלו עליהן חרם וצנזורה. בשיחה שערכתי אתה היא אמרה שהשירה במיטבה הייתה עבור הקוראים ועבורה כמו כפות ידיים הנאספות ומתכנסות כדי להגן על להבת החיים והחופש שדוכאו ועמדו בפני כיליון. אין לי ספק שהשירה שלה ושל אחרים כמוה הפיחה רוח והניעה את גלגלי המהפכה והמרד שהביא לקץ שלטונו של הרודן.

אלה:

כשאני מלמד קורס על אמנות עכשווית, אני נוהגת לחזור אחורה בזמן, אל תחילת המאה ה-20, אל תנועות האוונגרד ובעיקר – אל הרדימייד של דוּשָאן. האפשרות שחפץ יומיומי

ייהפך לחפץ אמנות, והניתוק הפיזי הבלתי מתקבל על הדעת בין האמן לעבודתו הם לא רק פרובוקציה, אלא מפנה של ממש בעולם האמנות. אלא שלצד הנחרצות המהפכנית הזאת, ראוי לחשוב גם על "מחאות השקטות", אלו שלא מציבות דוגמה פרדיגמטית אחת או אמן גאון אחד, ועל-כן אנחנו כמעט לא לומדים על אודותיהן. למחאות הללו יש פנים רבות אשר לא בהכרח נובעות מהתוכן המוצהר של עבודת האמנות אלא מתנאי האפשרות שלה, כלומר – התנאים אשר אפשרו לעבודה להתרחש, ולצדם גם אלו שכמעט מנעו ממנה לקרות.

ב-1971 שאלה לינדה נוכלין "מדוע לא היו אמניות גדולות?" והצביעה על החסמים חברתיים אשר מנעו מנשים להיות אמניות. ב-2020 פאטמה אבו-רומי פותחת גלריה משלה בנצרת. כלומר, ה"אף על פי כןיות" של העבודה לא יכולה להיות מנותקת מהתנאים שבתוכם נוצרה. אני מוצאת שבחוברת שלנו יש לא מעט עבודות המביאות בחשבון את הדבר ("פי כן") ואת הניגוד שלו ("אף על"). אצביע על מספר דוגמאות.

שלומי ללוש, עמ' 134

בציורו, שלומי ללוש מתאר דיוקן עצמי, אך מחיצה מעוטרת מסתירה את פניו. מבט נוסף מגלה עוד פרדוקס – הצייר כלל לא נמצא בסטודיו! אנו רואים אותו דרך השתקפות במראה הניצבת בסטודיו, קבור מאחורי קיר הבטון. והנה לנו מחסום כפול לייצוג עצמי.

מור רימר, עמ' 113

המבנה של דבר והיפוכו, המאפיין את "ואף על פי כן" עולה גם באופן מרומז מתוך התחריטים של מור רימר. מור מגייסת את ההיפוך המובנה בטכניקת האקוויטינטה לטובת ייצוג מתעתע המטשטש הבדלים בין "יש" ל"אין" – העצים עשויים להיות גם צל של עצים. ההיפוך מתרחש עוד בשלב התכנון והכנת הפלטה לקראת הדפסה. על מנת ליצור שכבת צבע, כמו הצבע הכהה של העצים, מור הייתה צריכה לצפות את הרקע של אותם עצים, להגן על הרקע מפני החומצה, כדי שזו תיצור שקע בפלטה רק בעצים, ובתוך השקע יצטבר הצבע. כלומר, מה שאנו מבינים בתחריט כאובייקט נפחי (עץ) הוא למעשה שקע (על כן, התחריט נחשב "הדפס שקע"). והנה לנו עוד מבנה פרדוקסלי הנובע מתנאי האפשרות של עבודת האמנות.

עבודת הווידאו השיתופית של איריס ברנע, אשר פריים מתוכה מובא בחזית הגיליון, בוחנת את הקשר בין החינוכי, האסתטי והתכליתי. בעבודה זו ביקשה איריס מתלמידיה לטאטא רצפה של מפעל נטוש. ברקע נשמעת

במשטרים טוטליטריים, אך ניתן להתייחס גם לקורבנות כאלה כמחיר כבד. ברנר נרצח ביפו ב־1921 על־ידי כנופיות של פורעים ערבים משום שסירב להתפנות על ידי הנהגת היישוב ששלחה כלי רכב לחלץ את הנצורים ובמיוחד את הסופרים שהיו בבית. ברנר הכריז שהוא אינו מתפנה עד שאחרוני הילדים והנשים יפוננו. אפשר לכנות מעשה זה כאצילות, אך גם כמחאה שלא להשיג לעצמו כסופר משפיע זכויות יתר על פני אנשים "רגילים". מחאה ואצילות שעליהן שילם בחייו.

עודד: אחת הדוגמאות המעניינות בעיניי היא של האמן הטאיוואני טצ'ינג שה (Tehching Hsieh) שגזר על עצמו להעביר שנה שלמה מבלי לעשות אמנות, להציג אמנות, לקרוא על אמנות, או לחשוב על אמנות. אני מנסה לדמיין אילו תעצומות נפש נדרשות לאמן כדי שיגדע ויחניק את הפרץ הטבעי הנובע ממנו. שה עשה זאת לאחר מספר שנים שבהן קיים סדרה של מופעים רדיקליים כגון שנה שלמה שבמהלכה העביר כרטיס עובד במכונת נוכחות בתחילת כל שעה עגולה. בעבודה אחרת כלא עצמו בכלוב בתוך הסטודיו שלו למשך שנה. דווקא על רקע הפעולות האדוקות והתובעניות הללו, עולה ומתחדדת עוצמת המחאה הנגזרת מתוך שתיקה והשתקה עצמית.

אלה: הדוגמאות שהביאו משה ועודד מחדדות את הפרדוקס העולה מהמחיר של השתקת ביטוי עצמי. בהנחה שהפעולה האמנותית היא פעולה הפונה אל העולם מתוך רצון ליצור קשר עם הצופה באמצעות ביטוי עצמי, הרי שביטול של אותו קול לכאורה מחבל בה. אלא שלעתים דווקא ביטול הקול (הן על־ידי האמנים עצמם והן על ידי המוסדות) הוא־הוא הדבר הדחוף שניתן לו ביטוי. יתרה מכך, הביטול טווה את המיתוס סביב אותו קול, ומעניק לו במה מאוד מכובדת.

רפי: מה מקומה של אמנות המחאה המילולית או הפלסטית בימינו אלה, בעידן של פלטפורמות דיגיטליות? מה השינויים שחלו במערכת היחסים שבין האמנים לציבור ולממסדים השונים שמקיפים אותם?

עודד: מצד אחד יש רצון לשבור את חללי התצוגה המסורתיים ולהכתיר מרחבים וירטואליים וציבוריים כהיכלות תצוגה חלופיים לגלריות ולמוזיאונים. מצד שני גם לאידיאליסטים מבין האמנים הדיגיטליים יש רצון להיכלל בתוך הקאנון הממסדי. אני חושב שאותו פולמוס עצמי אידיאולוגי שהיה לאמני המיצג בשנות ה־70 האם לתעד את עבודתם או להשאיר רק כחוויה חיה, קיים היום בקרב אמנים דיגיטליים השואלים עצמם האם להשאיר את עבודתם כקובץ בלבד או למצוא דרך גם להציגה כיצירה בעלת גוף בחלל מוזיאלי.

אלה: אני מעוניינת להצביע על מהלך מעניין שקורה להדפס, מדיום אמנותי אשר מתחילת ימיו נע בין ייצור המוני (ברפרודוקציות) ובין אובייקט אמנותי-אסתטי (בהמצאת המהדורה המוגבלת),

איריס ברנע, כריכת הגיליון

שירה מתוך "דרשתו של אנטוניוס מפדואה לדגים" (גוסטב מאהלר) המספרת על משל. לאחר שמצא את הכנסייה ריקה ממאמינים, ירד הכומר אנטוניוס אל הנהר, ושם מצא את "מאזינו" – דגים אשר חזרו למקומם ולהרגליהם לאחר סיום הדרשה. כאשר בני הנוער יוצאים מהפריים שוקע האבק חזרה על הקרקע, והפעולה החזרתית של ניקיון חורבה מתגלה כחסרת תכלית. ואף על פי כן, התלמידים מנקים.

רפי: האם תוכלו להביא דוגמאות אחדות מן הארץ ומן העולם למחיר העצום ששילמו אמנים על דבקותם במגמות המחאה של אמנותם?

משה: הדוגמאות רבות, אני לא בטוח שאמנים אלו ראו במעשה יצירתם מעשה של מחאה, אך ללא כל ספק המשטר ראה באמנותם מעשה מחאה ועל כן רדף אותם, הטיל עליהם חרם, מירר את חייהם, לעתים עד כדי מוות: יוסיף ברודסקי, המשורר הרוסי־היהודי הגדול, שנשפט על היותו משורר ועל שירתו שנתפסה כרבולוציונרית ונשלח לשנים ארוכות ומייסרות למחנות האסירים בסיביר; המשוררת הרומנייה אנה בלנדיאנה שאביה הכומר שפעל להחיות ולקומם את התרבות הרומנית לאחר מלחמת העולם השנייה והקומוניזם שתפס את מקומו של הנאציזם, נכלא ונרצח בידי הסקוריטטה – המשטרה החשאית. בלנדיאנה עצמה לא הורשתה במשך מספר שנים ללמוד באוניברסיטה משום שאביה נחשב על־ידי השלטון לאיש דת מסוכן. מפעלה הפואטי והחברתי של בלנדיאנה הוא מפעל הנצחה לאביה וגם היא נרדפה והוחרמה במשך שנים רבות על ידי השלטון. קורבן עצום שהיא שילמה היה סירובה להביא ילדים לעולם שנשלט על־ידי רוע, אכזריות ודיכוי.

מהשנים האחרונות אני נזכר בשמו של האמן הסיני איי ויווי שתערוכה משלו הוצגה לפני מספר שנים במוזיאון ישראל בירושלים. ויווי, שתערוכות ועבודות שלו כווננו נגד הדרקוניות של המשטר בסין ועוררו את חמתם של השלטונות. צעדיו הוצרו, הוא היה נתון במעקב, הושם במעצר ושחרר בתנאי שלא יתבטא כנגד המשטר. באשר לארצנו, לשמחתנו לא חווינו שלטונות ומשטרים מהסוג שהזכרתי, אך מחאות של יוצרים כנגד עוולות ושחיתויות כנגד השלטון וההנהגה ובעד משטר דמוקרטי היו לאורך כל ההיסטוריה. אזכיר רק את יוסף חיים ברנר שמחאתו כנגד ההנהגה היהודית בארץ ובעולם, ובעיקר מאמר שבו השווה בין ישו למשה ובין הנצרות ליהדות, עורר את חמתם של אישים כגון אחד העם שדרש את פיטוריו של ברנר מהעיתון "הפועל הצעיר", ואיים שלא לממן את העיתון אם הלה לא יפוטר. ברנר אכן נושל מתפקידו בעיתון. לאחר הולדת בנו אורי, החליטה רעייתו חיה ברוידא לצאת מהארץ יחד עם בנם. כשנשאלה איך היא יכולה לעזוב את ברנר לבד בארץ, איך יחיה בלעדיה, ענתה, לטענת כמה היסטוריונים של התקופה, שאינה יכולה לחיות עם הנביא ירמיהו באותו הבית. זה אמנם לא קורבן בקנה המידה ששילמו אמנים

ואף על פי כן בשירת העולם

חמש משורות

ותפקידו במחאות חברתיות בדרך כלל מקושר לחיתוכי עץ (טכניקה יחסית פשוטה אשר לא מצריכה שימוש במכש). הדיגיטציה שעוברת על אמנות בעידן שלנו לא פוסחת על מדיום ההדפס ומולידה יצור-כלאיים אשר הוא גם כרזה המשמשת כשלט מחאה להדפסה ביתית וגם אובייקט אמנותי אשר תוכנן על-ידי אמן. ית. תנועת Black Lives Matter מפרסמת באמצעים אינטרנטיים כרזות מחאה אשר עוצבו על-ידי אמנים שחורים, כדי שאזרחי ארה"ב ידפיסו אותן וישתמשו בהן בהפגנות. ההדפס הופך לווירטואלי ולדמוקרטי (מופץ דרך האינטרנט זמין לכולם) וחוזר להיות גופני ופיזי כאשר הוא מתקיים בחלל קונקרטי ובמציאות חברתית-פוליטית מסוימת.

L-R Gia Graham, Adrian Meadows, Hust Wilson (Fine Acts)

משה: בעיניי תפקידם המרכזי של אמנים ויוצרים מילוליים, בפרט בעידן הזה, הוא לעשות כל שביכולתם לנסות ולהאט את קריסת השפה, את קריסת הזמן והשתעבדותו למהירות, לנסות ולהאט את קריסתו של המרחב הביקורתי בכך שיתעקשו לא להישטף בזרם הטכנומאני-הדיגיטלי. להניח בפני צרכני התרבות וקוראי הספרות את האפשרות להאט, ליהנות מהאיטיות, מהתהליך, מהדרך. לראות שאלות וטעויות ננקודת משען ליצירה חדשה. לעשות כל שביכולתנו שלא להיגרר אחר טשטוש הגבולות שבין האמנות, הבדיון והמעשה האמנותי ובין החיים. להקטין, להאט, להשקיט. אולי זו תהיה המחאה הראויה ביותר בעידן שזקוק לריגושי-על במציאות מוקצנת, חסרת סבלנות ואלימה.

אנה בלנדיאנה

ממדינה אחת למדינה אחרת

חרף כל ההתרחשויות
המוטלות כגושי עתונים מכדרים ומטנפים,
ששמשו לאריות והשלוכו לאחר מפן
נשאו ברוח עד שלבסוף נבלמו,
כבתוך מכמרת נסתרת, מאימת
התקינות הפוליטית;

חרף כל האיומים,
המטילים מורא בשל אינך אותם,
כה כמו שהרוח נראית רק לפי
איה שהיא מכוונת את העצים
ונושאת עמה זבל באויה,
והמגפה, פעם ביום, על פי אפן ספירת
ארוגות קבורה אטומים
ומטות חסרות בכתבי החולים;

חרף כל החסרונות
המסתחררים בעיו הסערה ברוח המאימת
להפיל פסלים ולקרע דפים מתוך ספרים,
כדי להמחיש את הפתגם:
"כשאלהים רוצה שאנשים יאבדו
הוא מקדים ונוטל מהם את שכלם".

חרף כל הפתרונות
שרוח השגעון נושאת אותם מארץ אחת לארץ אחרת,
ממזערת את האמונות בכל המקדשים
ומחליפה את אסון האטלנטיס
בזכרון ששחזר על ידי אפלטון,
כמו בהתאבדות המבקרות של ההיסטוריה
הדורות הבאים היו יכולים להיות חלופה טובה למות...

אלי שמיר
ארבל וכנרת, 2021
שמן על בד, 130x180 ס"מ

אווה ליפסקה

אנחנו בוחרים בחופש

אֲנַחְנוּ בּוֹחֲרִים בַּחֲפֵשׁ.
מִפְּלִיגִים מִן הַחוּץ.
הַמְשׁוּטֵים כְּבָדִים וְשִׁפְתָם זָרָה.
הַדְּבוּר מִבִּיךְ אוֹתֵנוּ.
בְּעֵינֶיהָ הַקְּטָנָה נוֹיֵמְרָקֵט
בְּשִׁמוֹנָה בְּבִקְר
אֲדוּגֵי הַחֲפֵשׁ
שׁוֹטְחִים דְּגִים מְלוּחִים.
אוֹרוֹת. הַבְּהוּבִים. בְּתִים עֲלִיזִים.
רוֹכְבֵי אוֹפְנִים מְחִינֵה.
אֲנַחְנוּ קוֹנִים דִּיּוֹ.
שׁוֹאֲפִים נִיחוּחַ אֲזוּבִיּוֹן.
מוֹשְׁכִים מְזוֹנָה בְּרִצּוּעָה.
מְטַפְּסֵי-הָרִים גְּלִמוּדִים
עַל פְּסָגָה שְׂנֹכְבָּשָׁה.

[תרגום מפולנית: רפי וייכרט]

סמאח שחאדה
הבית שלנו, 2019
פחם על נייר, 190x140 ס"מ

נלי זק"ש

*

עמי העולם
אתם, פרוכים בסלילי חוטים
בכחם של פוכבים לא נודעים,
התופרים ושוב פורמים את התפור,
הנכנסים אל בליל השפות
כמו אל פגרת,
ללגם מן הדבש
ולהקצץ –

עמי העולם
אל נא תחרו ואת יקום המלים,
אל נא תחתכו בספיגי המשטמה
את הצליל הנולד עם נשימה ראשונה.

עמי העולם,
הו, מי יתן שאיש לא יתפנו למנות באמרו 'חיים' –
ולא יתפנו לדם באמרו 'עריסה' –

עמי העולם,
הניחו למלים לשוב למקורן,
שבו בכחו לקרב אפקים אל רקיעי אמת
ובצדו האפל, מאחוריו נפער לילה,
כמו דרך מסה,
הן מילדות פוכבים.

[תרגמה מגרמנית: דינה פון שוורצה]

רותי הלבית כהן
השמים נפלו עלי (פרט), 2021
מיצב, טכניקה מעורבת
מוזיאון אום אל-פחם

שרה קירש
יום ראשון

שמים מוצפי-עננים, אני תלויה
באיי-שמש מעטים, שומעת
כל היום אריק קלפטון בפטיפון הציתון
שלי, נעה בין נחמה ליאוש
על הפדור הדהוי הזה, זכלתי
לרוקו על עצמי מחסנית אקדח
בברכת פרדה.

[תרגמה מגרמנית: דינה פון שוורצה]

▶
שלומי ללוש
הכסא הריק, 2021
שמן על בד, 45x115 ס"מ

"אני אשמה"

כששואלים אותי: "מי אשם?"
אני משיבה: אני.

(דוברקה אוג'רשיץ')

לא נשרפתי,
לא דלקתי כעץ חג המולד.
לא נשברתי,
לא מתי באפן פתאומי,
לא חליתי במחלה חשוכת מרפא.
לא רצחתי ראש ממשלה.
לא עשיתי שום דבר קיצוני,
שום דבר סופי ומחלט,
שום דבר הראוי לכותרת ראשית
או להזכר לדורות.

חברים לא טופחים על שכמי,
מקרים ואנשים לא מקרים לא משתתפים בצערי
את ראשי לא עוטרים בזרי דפנה
גם לא צולבים אותי
בגי ביתי הזרים.

על ביתי לא נפלה פצצה,
ואדם זר לא פלש אלי.
לא ארזתי ופרקתי מזודות,
לא עמדתי בתור לאשרת בניסה,
גם לא שהיתי יום ולילה במרתף.
לא הייתי במחנה ולא גרשתי,
לא ברחתי כל עוד רוחי בי –
המקרה פסח עלי.

לא פונתי ולא הייתי על הפגנת,
לא שחררתי כבשתי ערים כפרים.
לא התנבאתי,
לא הפצתי את תורתך,
לא כתבתי דברים פטריטיים,
לא ולדתי גבור.
תרומתי להיסקטוריה – אפסית!

אין לי מה לומר להגנתי.

[תרגמה מסרבית: דינה קטן ברציון]

A/P

2017

עדינה קיי
ללא כותרת, 2017
תחריט ותפירה, 20x60 ס"מ
(צילום: דוד בן אלישע)

לירן רקנטי (בשיתוף תלמידי תיכון אורט יד לבוביץ' בנתניה)
חדר אחד, 2018
מיצב וידאו, 1:35 דקות
סאונד מתחלף לפי בחירת הצופה

שקד כהן, חי-זר, 2021, וידאו (4:53 דק)

איריס ברנע, הצבה/Setting, 2019, וידאו (2:58 דק)

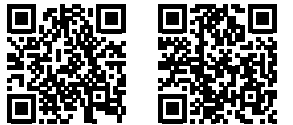
רחל מנשה דור, Upside Down, 2020, וידאו (22:38 דק)
(צילום ועריכה: יוליה ברזינה)

רוזאן עוראבי, צלקת, 2021, וידאו (4:30 דק)

פרפורמנס בתערוכתו של גיל יפמן: טרנס(א)גרסיה
באדיבות ארטפורט, הוצג במוזיאון לאומנות דיגיטלית חולון, מאי 2021
יוצרים ומשתתפים: גיל יפמן, שקד לייבוזר, הדר בן מאיר

לירן רקנטי (בשיתוף תלמידי תיכון אורט יד לבוביץ')
בנתניה), חדר אחד, 2018, מיצב וידאו (1:35 דקות),
סאונד מתחלף לפי בחירת הצופה

אווה ליפסקה / ילידת קרקוב. המשוררת הפולנייה החשובה בדור שאחרי ויסלבה שימבורסקה. בעברית ראו אור שני מבחרים משירתה - **מלחחה של עלטה** (קשב לשירה, 2001) ו**מוקדם לקעקה** (קשב לשירה, 2011), שניהם בתרגומו של רפי וייכרט.

אילנה קוטינוב / מחנכת ומורה לספרות, בוגרת תואר ראשון במכללת אורנים בחוג לספרות ולמבע יצירתי ובחוג להיסטוריה.

אילת שמיר / סופרת ישראלית. מלמדת בחוג לספרות במכללה האקדמית אורנים כפרופסור יוצר חבר, ובין השנים 2010-2018 שימשה כראשת החוג. זכתה בפרס וינר לעידוד יצירה מקורית מטעם הוצאת עם עובד לשנת 2007, בפרס ראש הממשלה לסופרים עבריים לשנת 2009. על ספרה **המיטה שאתה מציע בעצמך** זכתה בפרס רמת-גן לשנת 2014. ספרה **פסנתר בחורף** היה בין חמשת המועמדים הסופיים לפרס ספיר לשנת 2008, וספרה **נטל ההוכחה** היה בין חמשת המועמדים הסופיים לפרס ספיר לשנת 2019.

איריס ברנע / אמנית. עוסקת בתחומי הצילום והוידאו ארט. מרכזת מגמת אמנות בתיכון. בוגרת המחלקה לצילום ואמנות במכללת ויצו חיפה. סיימה לימודי תואר שני בהצטיינות במסלול אמן-מורה, בתכנית הרב-תחומית להוראת מדעי הרוח והאמנויות במכללת אורנים.

איריס מירסקי / מורה לתקשורת וסטודנטית שנה ב' בתואר השני להוראה רב-תחומית של מדעי הרוח והאמנויות במסלול קולנוע ומדיה במכללת אורנים.

איריס סינטרה / ציירת. מתגוררת בחיפה ועוסקת בהוראת אמנות. מלמדת רישום וציור במכללת אורנים. בוגרת בצלאל ובעלת תואר MFA מאוניברסיטת חיפה.

אלה ברכה חודפי / אמנית חוקרת. סטודנטית שנה ד' במכון לאמנות במכללת אורנים.

אלה קריגר / חוקרת, מרצה ועורכת 'קו נטוי'. ב-2009 סיימה את לימודיה במכון לאמנות במכללת אורנים ומאז לא עזבה. למדה בתכנית הבינתחומית לאמנויות באוניברסיטת תל-אביב (תואר שני) ובאוניברסיטת יקובס ברמן (תואר שלישי). כיום מלמדת במכון לאמנות ובתכנית להוראת מדעי הרוח והאמנויות בגישה הרב-תחומית.

אלי שמיר / אמן ומורה במכון לאמנות במכללת אורנים. עובד בסטודיו בכפר יהושע.

אמיל ספארקל / יוצר בתחילת דרכו. מתגורר בחיפה. בוגר המכון לאמנות במכללת אורנים. זוכה בפרס הראשון בפרויקט הגמר בשנת 2019.

אמיר ארון / בן קיבוץ עין המפרץ. אוהב לכתוב וכותב (גם) כדי לאהוב. אבא לאדם, בן זוג לאליה, עובד בבריאות הנפש ועובד בגינה. גר מעל ואדי שער העמקים. בוגר מכללת אורנים.

אנה בלדיאנה / החשובה במשוררי רומניה במחצית השנייה של המאה העשרים. שירה ראו אור בעברית במבחרים אחדים ובראשם בספר המקיף **תקווה מתחת לשמש אפורה** (קשב לשירה, 2017) בתרגומו של משה ב. יצחקי.

אסראא גנאים / ילידת 1993. אמנית רב־תחומית, בוגרת המכון לאמנות במכללת אורנים.

אסתר יוסוב / מתגוררת באלון הגליל. סיימה בהצטיינות את התכנית להוראת מדעי הרוח והאמנויות בגישה רב־תחומית. שיריה פורסמו בכתבי עת ספרותיים ובעיתון 'הארץ'.

גונן נשר / בוגר החוג לספרות ומבע יצירתי במכללת אורנים. אבא לעלמא ובארי. כבד שמיעה מלידה. ספריו, **קונכיות** (רומאן, 2020) ו**לעוף כמו בוב בימון** (2011) זכו באהדת הביקורת ופרסום. רומאן שלישי בדרך. מטפח עצי פרי בגינתו.

דורון וולף / אמן ומרצה לציור ורישום. חי ועובד בחיפה. בוגר המכון לאמנות במכללת אורנים ובעל תואר שני באמנות ויצירה מאוניברסיטת חיפה. מלמד רישום בתכנית ללימודי חוג במכללת אורנים ומרצה לרישום, ציור ואמנות בחוג לספרות, אמנות ומוזיקה במכללת צפת.

דורית רינגרט / אמנית. גימלאית מכללת אורנים.

דליה מאירי / פסלת, מתגוררת ויוצרת ביישוב הקהילתי יובלים. לימדה באורנים 21 שנים.

דנה אמיר / היא פסיכולוגית־קלינית, פסיכואנליטיקאית, מנחה בחברה הפסיכואנליטית בישראל, סגן דיקן למחקר וראש מסלול הדוקטורט הבין־תחומי בפסיכואנליזה באוניברסיטת חיפה, משוררת וסופרת. פרופ' אמיר היא ראש הקתדרה לחינוך וחברה ע"ש רחל וחנן בר־נצה. הוציאה לאור שישה ספרי שירה, שני ממוארים בשירה ופרוזה וארבעה ספרי עיון פסיכואנליטיים שראו אור בעברית ובאנגלית: **על הליריות של הנפש, תהום שפה, להעיד על העדים, וידוי מסך**. זכתה בפרסים שונים על כתיבתה העיונית והספרותית, ביניהם 5 פרסים בינלאומיים על כתיבתה הפסיכואנליטית.

דנה בומץ / אמנית רב־תחומית. יומית בתחומי חברה־אמנות־סביבה. בוגרת הפקולטה לגיל הרך במכללת אורנים, ומוסמכת התכנית להוראת מדעי הרוח והאמנויות בגישה רב־תחומית, במסלול אמן־מורה. מתגוררת ויוצרת במושב גבעת עדה.

דניאל וייסרמן / יוצרת בתחילת דרכה. סטודנטית שנה ג' במכון לאמנות במכללת אורנים.

דרורה דקל / אמנית, אוצרת, מרצה. במשך 25 שנים ניהלה את הגלריה בקיבוץ כברי.

הדר בן מאיר / אמנית־מורה־יוצרת. סטודנטית לתואר שני במסלול אמן־מורה.

הילה בן ארי / אמנית רב־תחומית. מרצה במכון לאמנות במכללת אורנים ובמחלקה לעיצוב קרמי וזכוכית בבצלאל.

הילה הרמלין קוטנר / אמנית רב־תחומית. בוגרת תואר שני בהוראה רב־תחומית, מסלול אמן־מורה במכללת אורנים, ובעלת תואר שלישי בפסיכולוגיה קלינית. יוצרת בתל־אביב ובסדנת התחריט באורנים.

ורדה יתום / פסלת פעילה. הוכרה ב־99' כאחת המובילות בפיסול הקרמי הבינ"ל. הוזמנה למרכזי יצירה רבים בעולם. שילבה והובילה פיתוח שיטות הוראה וחינוך אינטגרטיביים באמצעות יצירה ואמנות בגיל הנעורים. עבודותיה מצויות באוספים בארץ ובעולם. חיה בקיבוץ.

טל עוז / אמה, מורה, יוצרת רב־תחומית, מלקטת מילים ודימויים.

יסמין מזאריב / בוגרת מכללת אורנים בחוג לספרות (2018). מסיימת תואר שני עם תיזה בחוג לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה.

יעל גלברמן / משוררת, סופרת ומתרגמת, ילידת תל־אביב ומתגוררת בה גם כיום. למדה קולנוע באוניברסיטת ת"א. מחברת הרומן **מנענע את העץ** וספרי השירה **אליבי, אותו הנהר פעמיים ומפת חצי האי**. זוכת פרס ראש הממשלה, פרס גולדברג־קק"ל ופרס אקו"ם. מרצה ומלמדת בבית הספר לשירה הליקון. הנחתה את סדנאות השירה באורנים בשנים 2006–2021.

יעקב דורצ'ין / פסל. נולד בחיפה. פרופסור (אמריטוס) באוניברסיטת חיפה. חתן פרס ישראל ופרס אמת. חי ועובד בקיבוץ כפר החורש.

יערה בש / מורה לספרות ומדריכת רכיבה על סוסים. סטודנטית שנה ד' בחוג לספרות וחינוך בלתי פורמלי במכללת אורנים.

ירדן אלגרבלי / בת כפר תבור. כיום מתגוררת בקיבוץ אפיקים שבעמק הירדן. סטודנטית שנה ד' במכון לאמנות במכללת אורנים. מאירת ומדריכה אנשים בעלי צרכים מיוחדים.

להקת יסמין גודר / הוקמה על ידי הכוריאוגרפית יסמין גודר בשנת 2001. עבודת הלהקה ייחודית ונובעת ממחקר אמנותי נועז, קפדני ומעמיק שמיתרגם לשפה תנועתית ובימתית המשלבת את הקהל במתרחש – פיזית ומנטלית. היצירות מתמקדות בנושאים הבעורים בשיח החברתי העכשווי, ונוצרות בסיעור מוחות אמנותי של הרקדנים והיוצרים. בשנים האחרונות, הלהקה עוסקת רבות בעשייה חברתית המשלבת קהילה בהופעות, בפסטיבלים השונים ובפעילות השוטפת בסטודיו הלהקה ביפו.

לי צבר / אמנית־חוקרת. מורה לאמנות. למדה בבית הספר לתיאטרון חזותי ובמכללת דוד ילין. בוגרת התכנית לתואר שני בהוראה רב־תחומית של מדעי הרוח במסלול 'אמן־מורה' במכללת אורנים.

ליאור וקסלר / אמנית קהילתית רב־תחומית. חברה בתנועת 'תרבות' ובוגרת תכנית השגירות האמריקאית לגישור אוכלוסיות בקונפליקט באמצעות אמנות קהילתית. סטודנטית שנה ג' במסלול הישיר לתואר שני אמן־מורה במכללת אורנים.

ליטל שרוני / אמנית רב־תחומית. בוגרת המכון לאמנות במכללת אורנים.

לירון אוהיון / אמנית ומחנכת. חברה בתנועת 'דרור ישראל'. חיה בחיפה. סטודנטית לתואר שני במסלול אמן־מורה במכללת אורנים. בוגרת כיתת השירה של הליקון. שיריה התפרסמו במגוון במות.

לירן רקנטי / אמנית־מחנכת וחברה בתנועת 'תרבות'. מייסדת מודל "בית הספר כקמפוס תרבות" לשילוב אמנים בבתי ספר. סטודנטית לתואר שני במסלול אמן־מורה במכללת אורנים.

מואייד א־ראווי / היה משורר עיראקי שנמנה על חבורת כרכוב המפורסמת. עזב את עיראק בשנות ה־70 והשתקע בברלין שבה חי ויצר עד מותו.

מולי פלג / ד"ר למדע המדינה ויחסים בינלאומיים ומתמחה בקיימות חברתית, ניהול סכסוכים ותהליכי משא ומתן. פרסם חמישה ספרי מחקר, נובלה אחת ושלושה ספרי שירה. הרביעי בדרך. מנהל בית הספר הבינלאומי במכללת אורנים.

מור רימר / אמנית רב־תחומית. מורה לציור במגמת האמנות בבית ספר מנור כברי. מרצה לציור ורישום ומפעילה את סדנת התחריט במכללת אורנים. חיה בחיפה ומשתתפת בתכנית רוידנסי בפרימידיה – מרכז לאמנות עכשווית. סיימה בהצטיינות יתרה תואר B.Ed במכון לאמנות במכללת אורנים. בוגרת סמינר דרך האמנות בהרדוף.

מיקי צדיק / אמנית. מורה לאמנות. מדריכה פדגוגית במכללת אורנים.

מירב מסקין סמימי / נולדה והתחנכה בירושלים. כיום חברת קיבוץ ניר דוד תל עמל. נשואה לעמית ואמא לאיתמר ובארי־דוד. למדה לתואר ראשון בחוג לספרות ומבע יצירתי ובחוג לחינוך במכללת אורנים. עוסקת באמנות.

מעין משה / אמנית ומורה לאמנות. בוגרת המכון לאמנות במכללת אורנים.

מריה סאלח מחאמיד / אמנית. ילידת אום אל־פחם. מתגוררת בכפר עין מאהל. בוגרת תואר ראשון בהצטיינות באמנות והוראת האמנות ותואר שני במסלול אמן־מורה במכללת אורנים.

משה ב. יצחקי / משורר ומתרגם. ממייסדי וערכי 'קו נטוי'. פרופסור לספרות. לשעבר דיקן הפקולטה ללימודים מתקדמים במכללת אורנים. עד כה פרסם תשעה ספרי שירה. תרגם מרומנית משירתם של אנה בלנדיאנה, דינו פלמנד מרתה פטראו ואחרים וכן קובץ סיפורים ומחזה מאת הסופר ראדו צוקולסקו. מבחרים משירתו תורגמו ודאו אור ברומניה. מתגורר באחוזת ברק בעמק יזרעאל.

נועה לוי חריף / אמנית ומשוררת. מורה לאמנות בבית הספר הניסויי תפן ומרצה במכון לאמנות במכללת אורנים. בעלת תואר B.Des. מבצלאל, אקדמיה לאמנות ועיצוב. בעלת תואר שני במסלול אמן-מורה בתכנית הרב-תחומית להוראת מדעי הרוח והאמנויות במכללת אורנים.

נלי זק"ש / כלת פרס נובל לשנת 1966 (ביחד עם ש"י עגנון). בעברית ראו אור כמה מבחרים משירה. האחרון שבהם **התילים של לילה** בתרגומה של דינה פון שוורצה.

סלאח פאיק / נולד בכ"פ כוכב שבעיראק. משורר עיראקי גולה. חבר ב'חבורת כרכוכ', מהחבורות הספרותיות הבולטות בשנות השישים של המאה הקודמת. פרסם עשרות ספרי שירה. אחד מהבולטים במחדשי השירה בפרוזה בשפה הערבית.

סמאח שחאדה / אמנית. חיה ויוצרת בחיפה. בוגרת המכון לאמנות במכללת אורנים ובעלת MFA מאוניברסיטת חיפה.

עבדאללה אדיאמי / משורר עומאני שנולד בקהיר למשפחה של גולים פוליטיים. אחרי שחי בבגרותו מספר שנים בעומאן, נאלץ לעזוב אותה גם הוא בגלל פעילותו הפוליטית. אחרי שחי בערים שונות ברחבי העולם הערבי, השתקע לפני כ-20 שנה ברבאט, בירת מרוקו, שבה הוא חי עד היום.

עדינה קיי / אמנית. עובדת ויוצרת בסטודיו פרטי. בוגרת אוניברסיטת חיפה באמנות, יצירה ופילוסופיה. בוגרת מכללת אורנים בלימודי

הוראת האמנות וחינוך מוזיאלי. בעלת תואר שני בטיפול בהבעה ויצירה מאוניברסיטת לסלי. לימודי פסיכותרפיה ממוקדת טראומה באוניברסיטת תל-אביב ונט"ל. יוצרת בסדנת ההדפס ע"ש אריה רוטמן במכללת אורנים ובסדנת ההדפס ע"ש גוטסמן בקיבוץ כברי.

עודד הירש / אמן ומרצה לאמנות. מ-2017 מכהן כראש המכון לאמנות במכללת אורנים.

עוז זלוף / אמן, אוצר ופעיל בתחומי אמנות-יחסים ואמנות מבוססת קהילה. חבר מייסד בתנועת 'תרבות'. אוצר 'החממה לאמנות מקום' של מוזיאוני חיפה והגלריה העירונית לאמנות בעפולה. סטודנט לתואר שני במסלול אמן-מורה במכללת אורנים.

עידו אריאל פרידמן אליה / גנן. בוגר תואר ראשון באמנות במכללת אורנים. עוסק במגוון תכנים הכוללים כתיבה ויצירת תכנים המותאמים ללמידה לגיל רך והחינוך המיוחד.

עידית לבבי גבאי / אמנית-מורה ופועלת תרבות. גימלאית של מכללת אורנים. במהלך כארבעה עשורים מילאה תפקידים רבים במכון לאמנות באורנים. עורכת ומייסדת עמיתה של 'קו נטוי' (גליונות 1-17). בשנים האחרונות יזמה פרויקטים של אמנות שיתופית כדוגמת היצירה 'מתבן 1' ותערוכת 'דברות ודברים'. זוכת פרס מפעל חיים (2021) מטעם משרד התרבות והספורט, המחלקה לאמנות פלסטית.

עידן בריר / מתרגם שירה ופרוזה מערבית, טורקית, פורטוגזית ואנגלית. מרצה להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב באוניברסיטה העברית. מלמד ערבית באוניברסיטת חיפה.

עיינה שני / ציירת ומרצה במכון לאמנות במכללת אורנים. בוגרת M.FA, B.FA בבצלאל, האקדמיה לאמנות ועיצוב בירושלים.

עליזה בן עטר / סטודנטית להוראת אמנות במכללת אורנים. מורה לאמנות.

פאיזה חדאד / ילידת העיר עכו. מתגוררת בכפר מזרעה. אמנית, מורה לאמנות בבית ספר יסודי, חברת גלריה בקיבוץ כברי (גלריה כברי שיתופית יהודית ערבית בגליל). יוצרת בסטודיו ביתי. בוגרת תואר ראשון במכון לאמנות במכללת אורנים. גרפולוגית ומפענחת ציורי ילדים מטעם היחידה ללימודי חוץ.

פאטמה אבו-רומי / אמנית וציירת. בוגרת תואר ראשון במכון לאמנות ותואר שני במסלול אמן-מורה בתכנית הרב-תחומית להוראת מדעי הרוח והאמנויות במכללת אורנים. מרצה באורנים.

ךאדו צוקולסקו / סופר, מחזאי, מתרגם ובמאי תיאטרון. אחד הסופרים החשובים ברומניה כיום. כתב שבעה עשר ספרים, ביניהם רומנים, מחזות וקובצי סיפורים קצרים. ספריו תורגמו לשפות רבות. זכה בפרסים ובמלגות ברומניה ומחוצה לה. צוקולסקו פעיל ומעורב בחיי התרבות, הרדיו והטלוויזיה, התיאטרון והשירה.

ךדמילה לזיץ / משוררת סרבית. שירה כלולים בספר **דומם קושר בינינו פעמון הלב: מבחר מהשירה הסרבית בת זמננו**, בתרגומה של דינה קטן בן-ציון (קשב לשירה, 2021).

רוני סומק / משורר ואמן פלסטי. שיריו ראו אור בשני מבחרים מקיפים: **גן עדן לאורז** (זמורה-ביתן, 1996) ו**נקמת הילד המגמגם** (זמורה-ביתן, 2017). רישומיו הוצגו בתערוכות בארץ ובעולם ודאו אור בספרים שונים.

רוזאן עוראבי / ילידת עכו. סטודנטית שנה ד' במכון לאמנות במכללת אורנים.

רותי הלבניץ כהן / אמנית ומרצה לאמנות במכון לאמנות ובתכנית להוראת מדעי הרוח והאמנויות בגישה רב-תחומית במסלול אמן-מורה במכללת אורנים ובמדרשה לאמנות בבית-ברל.

רחל מנשה דור / אמנית. חיה ויוצרת בבית קשת. למדה קרמיקה באוניברסיטת קליפורניה לונג ביץ', ארה"ב (CSULB) ובעלת תואר שני MFA מבית הספר לעיצוב של רוד איילנד פרובידנס ארה"ב (RISD). מלמדת קרמיקה במכון לאמנות במכללת אורנים ובבית בנימיני - המרכז לקרמיקה עכשווית.

רפי וייכרט / משורר, מתרגם ועורך. פרופסור בחוג לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה שם הוא עומד בראש התכנית לכתיבה יצירתית. במשך שנים שימש כמרצה בחוג לספרות ומבע יצירתי במכללת אורנים.

שירן אגרונוב / מורה לספרות וכותבת תוכן. מתגוררת בעכו ועוסקת בהוראת ספרות וביצירת תוכן ברשתות החברתיות. מקימה ערוץ ביוטיוב שיוקדש לסיפורים.

שלומי ללוש / צייר ומורה לאמנות. בוגר המכון לאמנות במכללת אורנים. בעל תואר שני במסלול אמן-מורה, התכנית הרב-תחומית להוראת מדעי הרוח והאמנויות במכללת אורנים. לימד במכללת אורנים כעוזר הוראה בתחום הרישום.

שקד כהן / לומדת במסלול אמן-מורה במכללת אורנים. משוררת ואמנית רב-תחומית. נמנית עם הגרעין המייסד של תנועת 'תרבות'. בוגרת מסלול השירה של הליקון. חיה ומלמדת בעפולה.

שרה קירש / משוררת גרמניה ממוצא יהודי. בין הפרסים הרבים שבהם זכתה הפרס ע"ש גיאורג ביכנר לשנת 1996. מבחר משיריה בשם ארץ ערב עתיד לראות אור השנה בהוצאת קשב לשירה בתרגומה של דינה פון שוורצה.

